

Uloga lokalnog stanovništva u održivom upravljanju turističkim resursima grada Zadra

Lacmanović, Lena

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:191:449729>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-06**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI

Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija

Diplomski sveučilišni studij

LENA LACMANOVIĆ

**Uloga lokalnog stanovništva u održivom upravljanju turističkim
resursima grada Zadra**

**The role of local community in sustainable management of tourist
resources of Zadar**

Diplomski rad

Opatija, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija

Diplomski sveučilišni studij

Održivi razvoj turizma

LENA LACMANOVIĆ

**Uloga lokalnog stanovništva u održivom upravljanju turističkim resursima
grada Zadra**

**The role of local community in sustainable management of tourist resources
of Zadar**

Diplomski rad

Kolegij: **Održivo upravljanje turističkim resursima**

Mentor: **Prof.dr.sc.. Zrinka Zadel**

Student: **Lena Lacmanović**

Matični broj: **3781/22**

Opatija, rujan 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJEČI UNIVERSITY OF RIJEKA
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
FACULTY OF TOURISM AND HOSPITALITY MANAGEMENT
OPATIJA, HRVATSKA CROATIA

**IZJAVA STUDENTA - AUTORA
O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG ZAVRŠNOG/DIPLOMSKOG/DOKTORSKOG
RADA**

Lena Lacmanović
(ime i prezime studenta)

3781,
(Matični broj studenta)

Izjavljujem da kao student - autor rada dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja **otvorenog** pristupa *završnim / diplomskim / doktorskim* radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije **CC BY** Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

Opatija,

Student - autor:

Lacmanović

(potpis)

Sažetak

Turističke resurse čine prirodni, društveni i kulturni čimbenici koji doprinose atraktivnosti turističke destinacije te ostvaruju ekonomske rezultate. Pri turističkoj valorizaciji određene destinacije neizbježno je obuhvatiti pitanje održivog razvoja. Jedan od ključnih indikatora održivosti turizma je i socijalni indikator, odnosno lokalno stanovništvo koji kulturom, običajima i odnosu prema turistima predstavljaju identitet destinacije i utječu na njenu privlačnost, a zauzvrat obilježja turizma u velikoj mjeri utječu na kvalitetu njihovog svakodnevnog života.

Grad Zadar je turistička destinacija s prepoznatim prirodnim i kulturno-povijesnim bogatstvima. U radu se prikazuje analiza turističke potražnje i ponude te analiza turističko-resursne osnove grada. Cilj provedenog empirijskog istraživanja bilo je utvrditi stavove lokalnog stanovništva o razvoju turizma i njihovoj ulozi u održivom upravljanju turističkim resursima u gradu Zadru putem analiziranja odgovora ispitanika o navedenoj temi. Za prikupljanje primarnih podataka korištena je online anketa Google Forms distribuirana putem društvenih mreža. U istraživanju je sudjelovalo 103 anonimnih ispitanika s područja Zadra. Rezultati istraživanja ukazuju na to da lokalno stanovništvo većinom ima pozitivan stav prema turizmu, no postoji određena negativnost usmjerena prema skupinama odgovornim za njegovo upravljanje te se ne osjećaju kao da oni mogu utjecati na smjer razvoja turizma.

Ključne riječi: lokalno stanovništvo; grad Zadar; turistička ponuda i potražnja; turistički resursi

Sadržaj

Sažetak.....	i
1. UVOD.....	3
1.1. Problem i predmet istraživanja.....	3
1.2. Znanstvene hipoteze.....	4
1.3.Svrha i ciljevi istraživanja.....	5
1.4. Metode istraživanja.....	5
1.5. Struktura istraživanja.....	6
2. Pojmovno određenje turističkih resursa i atrakcija.....	7
2.1. Turistički resursi.....	7
2.2. Turističke atrakcije.....	9
3. Temeljne odrednice održivog razvoja.....	11
3.1.Definiranje održivog razvoja.....	11
3.2. Održivi turistički razvoj.....	14
4. Uloga lokalnog stanovništva u održivom upravljanju turističkim resursima.....	18
4.1. Uloga lokalnog stanovništva u razvoju turizma.....	18
4.2. Osposobljavanje lokalnog stanovništva za sudjelovanje u razvoju turizma.....	21
4.3. Održivo upravljanje turističkim resursima.....	24
5. Analiza turističkog tržišta grada Zadra.....	26
5.1.Analiza turističke potražnje.....	26
5.2.Analiza turističke ponude.....	28
6. Analiza turističko-resursne osnove grada Zadra.....	31
6.1. Analiza prirodnih resursa.....	31
6.2. Analiza društvenih resursa.....	33
6.3. Ocjena atrakcija.....	36
7. Rezultati empirijskog istraživanja.....	39
7.1. Metode i ciljevi istraživanja.....	39
7.2. Rezultati istraživanja.....	40
8. ZAKLJUČAK.....	55
POPIS LITERATURE.....	56
POPIS PRILOGA.....	58

1. UVOD

Tematika koja će se obrađivati u ovom diplomskom radu je uloga koju lokalno stanovništvo ima pri održivom upravljanju turističkim resursima na primjeru grada Zadra. Rad najprije pruža teorijsku podlogu pojmova potrebnih za razumijevanje teme, zatim slijedi analiza turističkog tržišta te analiza i ocjena prirodnih i društvenih resursa kojima grad raspolaže, a sve u svrhu pružanja temelja za razumijevanje konteksta u kojemu turizam u Zadru djeluje. Na kraju rada dolazimo do empirijskog istraživanja čija je svrha stvaranje stvarne slike o stavovima i mišljenjima lokalnog stanovništva prema razvoju turizma u destinaciji Zadar.

Upravljanje turizmom destinacije i njezinim resursima na održiv način postaje važno pitanje današnjice koje zahtijeva kontinuiranu suradnju svih uključenih dionika. U ovom radu naglasak će biti na važnosti aktivne participacije lokalnog stanovništva u odlukama i planiranju budućnosti destinacije.

Grad Zadar jedna je od najatraktivnijih i najposjećenijih destinacija na obali Jadrana koja osim trenutnih privlačnih elemenata, sadrži i ogroman potencijal za proširenje turističke ponude i iskorištavanja svog punog potencijala izvan ljetne sezone. Međutim, ubrzani razvoj turizma i povećanje broja turista stvara određene izazove i pritisak na lokalno stanovništvo i prirodan okoliš. U nadolazećim poglavljima, istražiti će se na koji način lokalno stanovništvo može doprinijeti održivom razvoju turizma u gradu Zadru te ukazati na eventualne prepreke s kojima se pritom susreću. Naposljetku, ovaj rad ima za svrhu pružiti određene smjernice i preporuke za unaprjeđenje turizma u gradu Zadru s naglaskom na njegovoj održivosti.

1.1 Problem i predmet istraživanja

Turizam je vremenom postao sastavnim dijelom čovjekovog života te je velikim porastom ljudi uključenih u turistička kretanja rasla i potreba za održivim turizmom. Danas je ta potreba veća nego ikada u povijesti, zahtijeva aktivno sudjelovanje svih uključenih strana, od državne vlasti do lokalnog stanovništva. Problem istraživanja ovog diplomskog rada je manjak participacije lokalnog stanovništva u procese održivog upravljanja turističkim resursima destinacije što uvelike može utjecati na prisutnost neodrživih praksi te negativnog utjecaja na zajednicu i okoliš. Također, istraživanje će definirati načine na koje lokalno stanovništvo može

sudjelovati u održivom upravljanju turističkim resursima u gradu Zadru te na koji način njihov doprinos može utjecati na ravnotežu između razvoja turizma u gradu i očuvanja okoliša. Zatim, predmet istraživanja odnosi se na proučavanje uloge lokalnog stanovništva u održivom upravljanju turističkim resursima u gradu Zadru. To podrazumijeva analizu aktivnosti, percepcija i stavova lokalnog stanovništva te analizu čimbenika koji promiču ili ograničavaju njihovu participaciju.

1.2 Znanstvene hipoteze

Za potrebe istraživanja postavljene su tri hipoteze čija će se istinitost utvrditi putem analize odgovora iz anketnog upitnika. Ispitivanjem istinitosti hipoteza dobiti će se uvid u stvarno stanje stavova i percepcija lokalnog stanovništva prema održivom upravljanju turističkim resursima u destinaciji Zadar. Postavljene hipoteze su sljedeće:

H1: Lokalno stanovništvo smatra da se turističkim resursima upravlja na održiv način.

H2: Lokalno stanovništvo nije dovoljno uključeno u održivi razvoj destinacije i njezinih resursa.

H3: Lokalno stanovništvo nije dovoljno osposobljeno za sudjelovanje u održivom upravljanju resursima.

Cilj prve hipoteze temelji se na dobivanju informacija o tome kako lokalno stanovništvo doživljava upravljanje turističkim resursima u gradu Zadru te smatraju li da se resursima upravlja na održiv način.

Zatim, ovisno o istinitosti druge hipoteze, dobiti ćemo saznanja o tome koliko je lokalno stanovništvo uključeno u sam proces upravljanja, odnosno, u promoviranju, donošenju odluka, informiranju te ostalim aktivnostima vezanim uz održiv razvoj turizma u destinaciji. Razina uključenosti lokalnog stanovništva u razvoj turizma iznimno je važan aspekt upravljanja turističkom destinacijom. Analizom razine uključenosti može se dobiti uvid u eventualnu potrebu za poboljšanjem participacije lokalnog stanovništva te prilika koje ono donosi uspješnosti upravljanju destinacijom.

Trećom hipotezom cilj je procijeniti koliko je lokalno stanovništvo sposobno te imaju li znanja i vještine potrebne za sudjelovanje u odlukama vezanima za održivo upravljanje

resursima. Također, saznajemo postoji li potreba za daljnjom edukacijom te poboljšanjem dostupnosti informacija o istom.

Rezultati istraživanja i testiranje istinitosti hipoteza može ukazati na određene rizike i nedostatke upravljanja turističkim resursima u gradu Zadru. Međutim, ukazivanje na moguće probleme može isto tako pružiti smjernice za daljnji razvoj turizma te unaprjeđenje trenutnog stanja suradnje s lokalnim stanovništvom.

1.3 Svrha i ciljevi istraživanja

Svrha ovog istraživanja bazira se na istraživanju i analiziranju uloge lokalnog stanovništva te shvaćanju značaja njihovog doprinosa u očuvanju turističkih resursa i promicanju održivog turizma gdje je glavni fokus na destinaciji Zadar. Nadalje, konkretni ciljevi istraživanja uključuju ispitivanje percepcije i svijesti lokalnog stanovništva o turizmu te očuvanju turističkih resursa. Cilj je također definirati razinu uključenosti lokalnog stanovništva u odlukama o razvoju turizma u destinaciji i ostalim turističkim aktivnostima te identificirati eventualne mogućnosti za poboljšanje njihove uključenosti. Za bolje razumijevanje spomenute problematike, potrebno je provesti analizu i vrednovanje turističkih resursa kojima grad Zadar raspolaže.

1.4. Metode istraživanja

Za potrebe istraživanja ovog diplomskog rada korištene su kvalitativne i kvantitativne metode, uključujući metodu deskripcije za opisivanje relevantnih činjenica i aspekata o temi, metodu analize za razmatranje i interpretaciju dostupnih podataka, metodu kompilacije u svrhu prikupljanja i povezivanja rezultata, informacija i stavova iz različitih izvora, odnosno literature te potom induktivnu i deduktivnu metodu za donošenje zaključaka o temi. U radu su korišteni sekundarni podaci za dobivanje statističkih podataka, informacija iz različitih baza podataka, rezultata prethodnih istraživanja i slično, dok je za pribavljanje primarnih podataka formiran online anketni upitnik podijeljen putem društvenih mreža kako bi se prikupili empirijski podaci o stavovima i mišljenjima lokalnog stanovništva u vezi s turizmom i održivim upravljanjem turističkim resursima. Odabran je reprezentativan uzorak lokalnog stanovništva grada Zadra te

su sudionici bili jasno informirani o svrsi ankete kao i da će njihovi odgovori ostati anonimni kako bi se osiguralo slobodno izražavanje mišljenja. Kombinacija svih navedenih metoda daje dublje razumijevanje tematike te lakše donošenje zaključaka o istoj.

1.5. Struktura istraživanja

Ovaj diplomski rad strukturiran je u osam glavnih dijelova kako bi se omogućilo što uspješnije shvaćanje problematike koja se istražuje, stoga svako poglavlje ima za ulogu pružiti dodatnu perspektivu te sveobuhvatniji uvid u temu i njezine aspekte. Prvo poglavlje nudi pregled rada, otkriva glavne značajke koje će u ostatku rada biti obrađene poput problema kojim će se rad baviti te koje će metode biti korištene za njegovo istraživanje.

U drugom poglavlju čitatelj upoznaje prve polazeće pojmove rada, turističke atrakcije i resurse. Pojmovi su detaljno pojašnjeni i raščlanjeni te je prikazana razlika između dva pojma kako bi se kroz ostatak rada mogla jasno razaznati njihova upotreba.

Treće poglavlje pojašnjava još jedan temeljni pojam, održivi razvoj, zatim na koji način se on sagledava u kontekstu turizma te se ističe važnost njihova ovladavanja. Ovo poglavlje, zajedno s prethodnim poglavljem, daje ključnu teoretsku podlogu za razumijevanje tematike, odnosno, ostatka rada.

Zatim slijedi četvrto poglavlje koje istražuje ulogu lokalnog stanovništva u održivom upravljanju turističkim resursima kroz tri ključna aspekta: razvoj turizma, osposobljavanje stanovništva za sudjelovanje u turizmu te održivo upravljanje resursima. Ovaj dio rada pružiti će bolje razumijevanje doprinosa lokalnog stanovništva održivom turizmu te kako njihova percepcija i aktivnosti mogu pogodovati turizmu grada Zadra.

Sljedeće dva poglavlja bave se analizom gdje peto poglavlje naziva „Analiza turističkog tržišta grada Zadra“ pobliže analizira turističku ponudu i potražnju grada Zadra. Potom, šesto poglavlje posvećeno je opširnoj analizi turističko resursne osnove grada Zadra te vrednovanju atrakcija. Ovim putem dobiva se uvid u ključne aspekte koje oblikuju turizam destinacije.

Na kraju rada slijedi poglavlje u kojemu se iznose rezultati provedenog empirijskog istraživanja, no najprije slijedi osvrt na korištenu metodologiju i ciljeve istraživanja. Nakon

toga dobiveni rezultati se grafički prikazuju i detaljno interpretiraju nakon čega je moguće ispitati istinitost postavljenih hipoteza te donijeti određeni zaključak. Ovo poglavlje ključno je za razumijevanje rada te poimanja važnosti dobivenih rezultata u kontekstu istraživane teme.

2. POJMOVNO ODREĐENJE TURISTIČKIH RESURSA I ATRAKCIJA

Turistički resursi i atrakcije dva su ključna pojma u turizmu, turistički resursi su oni koji čine temeljnu infrastrukturu, dok atrakcije označavaju vrhunce tih resursa koji uz valjanu promociju privlače turiste. Za pravilno razumijevanje i upravljanje ovim pojmovima, važno je poznavati i po čemu se razlikuju te na koji način su povezani.

2.1. Turistički resursi

Turistički resursi širi su dio koncepta te predstavljaju temeljnu infrastrukturu za turističku industriju. Promatramo ih kao prirodna ili antropogena dobra koja se potencijalno mogu gospodarski iskoristiti.

Većina stručnjaka klasificira turističke resurse u dvije glavne skupine:¹

- Prirodni resursi (biotropni resursi): obuhvaćaju biogeografske, geomorfološke, hidrografske, klimatske i pejzažne resurse.
- Društveni resursi (antropogeni, antropični resursi): obuhvaćaju manifestacijske, etno-socijalne, umjetničke, kulturno-povijesne i ambijentalne resurse.

Dakle, turistički resursi obuhvaćaju sve prirodne i stvorene resurse, bilo materijalne ili nematerijalne, koji se koriste u turizmu kako bi proizveli ekonomske rezultate i pridonijeli ekonomskom razvoju određenog područja ili turističke destinacije. Turistička resursna osnova čini važan dio ukupnih gospodarskih resursa nekog područja, uključujući ne samo turističke

¹ Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O., Turizam - Ekonomske osnove i organizacijski sustav, Školska knjiga, Zagreb, 2011., 131

atrakcije kao osnovu, već i druge izravne i neizravne turističke resurse.² To su primjerice prirodne ljepote, klima, kulturna baština, tradicija, gastronomija te festivali i događaji određene destinacije koji u kombinaciji predstavljaju osnovu za njen turistički razvoj.

U svakodnevnoj praksi često se primjećuje čvrsta fizička veza između prirodnih i kulturnih turističkih resursa, iako su u suštini različiti. Često se događa da se kulturni i prirodni resursi spoje u nerazdvojivu turistički privlačnu cjelinu, kao što su pećine koje su prirodni resurs, ali se u njima nalaze arheološki lokaliteti kao antropogeni, kulturno-povijesni resursi.³

Turistički resursi variraju u stupnju atraktivnosti i intenziteta, te ovisno o tome, određeni turistički resursi mogu samostalno privući turiste, dok većina resursa djeluje kao klaster. To znači da povećanje atraktivnosti se postiže kroz kombinaciju s drugim turističkim resursima.⁴

Pri analizi turističkih resursa potrebno je razlikovati:⁵

- temeljne turističke resurse (turističku atrakcijsku osnovu) – predstavljaju potencijalne i stvarne turističke atrakcije koje su ključni čimbenici ponude. Ovi resursi imaju posebnu važnost u planiranju turističkog razvoja i stvaranju turističkih proizvoda.
- ostale izravne turističke resurse – proizlaze iz turističke aktivnosti u destinaciji koji osiguravaju uvjete za ugodan boravak turista (turistička suprastruktura).
- neizravne turističke resurse – rezultat su aktivnosti lokalne zajednice u formi zadovoljavanja uobičajenih radnih i životnih potreba, stvarajući tako uvjete za uspješan turistički razvoj (turistička infrastruktura).

Turistički resursi su ključni motiv za dolazak turista jer čine temelj na kojem se razvijaju turističke atrakcije destinacije.⁶ Što su resursi destinacije bogatiji i zanimljiviji to su veće šanse za podizanje kvalitete i konkurentnosti iste. Turisti u principu u destinaciju dolaze radi temeljnih turističkih resursa jer bez njih ne bi niti postojao turizam određenog područja. Ostali izravni turistički resursi rezultat su ranijeg turističkog i ugostiteljskog djelovanja na području turističke destinacije te imaju za ulogu upotpuniti ponudu dok neizravni turistički resursi ovise o lokalnom stanovništvu i načinu na koji razvijaju i brinu se za svoj kraj.

² Kušen, E., Turistička atrakcijska osnova, Zagreb, 2002., 13

³ Krivošejev, V., Upravljanje baštinom i održivi turizam, Beograd, 2014., 15

⁴ Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O., Turizam - Ekonomske osnove i organizacijski sustav, Školska knjiga, Zagreb, 2011., 132

⁵ Geić, S., Menadžment selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, Split, 2011., 104

⁶ Magaš D., Vodeb K., Zadel Z., Menadžment turističke organizacije i destinacije, Opatija - Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, 2018., 63

Prema tome, turistički resursi predstavljaju potencijal i sirovine iz kojih, uz upotrebu znanja, iskustva i vještina menadžmenta, mogu nastati i oblikovati se turističke atrakcije. Turistički resursi zahtijevaju složen proces preoblikovanja kako bi postali korisni u turizmu, prepoznatljivi, dostupni na tržištu i stvarali dodatnu vrijednost. Taj proces transformacije turističkih resursa u turističke atrakcije poznat je kao turistička valorizacija.⁷

Prema definiciji Svjetske turističke organizacije (UNWTO), turistička valorizacija je proces utvrđivanja ili procjene vrijednosti turističkih atraktivnosti. To uključuje procjenu turističke atraktivnosti različitih pojava, objekata i prostora koji imaju svojstvo privlačnosti (zanimljivosti) za turiste i omogućuju im zadovoljenje njihovih turističkih (kulturnih ili rekreativnih) potreba.

2.2. Turističke atrakcije

Atrakcija predstavlja lokaciju, događaj ili manifestaciju koja zbog svojih jedinstvenih karakteristika privlači veći broj posjetitelja. Osnovna razlika između turističkih resursa i turističkih atrakcija jest činjenica da su sve turističke atrakcije istovremeno i turistički resursi, dok turistički resursi ne moraju nužno biti i turističke atrakcije. Pojam "atrakcija" potječe od latinske riječi "attractio" koja označava privlačnost, ono što privlači pažnju i zanimanje većeg broja ljudi, bilo da se radi o događaju, osobi, priredbi ili nečemu drugom što posjeduje draž, čar i slično.⁸

Turizam se temelji na turističkim atrakcijama koje predstavljaju ključni resurs neke destinacije te su glavni motiv za posjet turista određenoj destinaciji. Tek onda slijede ostali faktori kao što su prometna povezanost, smještajni kapaciteti, opskrba vodom, blizina emitivnih tržišta i slično. Može se stoga zaključiti da turizma nema bez turističkih atrakcija te isto tako, nema turističkih atrakcija bez turizma.

Postoje potencijalne i realne turističke atrakcije koje su, kako je već rečeno, dijelom temeljnih turističkih atrakcija bez kojih se turizam određenog područja ne može razviti. Realne atrakcije su one već uključene u ponudu destinacije i dostupne su turistima za posjet te predstavljaju cjeloviti turistički proizvod. S druge strane, potencijalne turističke atrakcije još

⁷ Ibidem

⁸ Kušen, E., Turistička atrakcijska osnova, Zagreb, 2002., 28

nisu dostupne za posjet turistima te zahtijevaju daljnji razvoj kako bi se mogle pretvoriti u stvarne turističke proizvode i uključiti u ponudu destinacije.

Postoje mnoge potencijalne atrakcije koje posjeduju visok stupanj "generičke" privlačnosti (privlačnosti koja dolazi iz samog postojanja), ali iz različitih razloga ostaju nepoznate i, stoga, neiskorištene u turističke svrhe. Zbog nepoznatosti, njihova generička privlačnost se ne transformira u privlačnost koja se može iskoristiti. S druge strane, suvremena marketinška industrija uspijeva stvoriti privlačnost za poznate i poželjne objekte i lokacije, čak i ako nemaju visok stupanj generičke privlačnosti. U tim slučajevima, privlačnost nije generička, već stvorena, umjetna.⁹

U procesu prepoznavanja atrakcija, potrebno je provesti sljedeće aktivnosti:¹⁰

- Identifikacija i sastavljanje popisa atrakcija
- Procjena kvalitete atrakcija
- Kreiranje paketa usluga povezanih s atrakcijom
- Rasprava i promišljanje o tome kako unaprijediti iskustvo posjetitelja kroz atrakciju

Prilikom odabira određene destinacije, turisti daju prioritet turističkoj atrakciji te nakon toga uzimaju u obzir ostale faktore koji utječu na privlačnost toga odabira. Atrakcija zato treba biti cjelovita kako bi turistima bila što privlačnija, odnosno, kako bi njena snaga privlačnosti bila što veća. Ona ovisi o brojnim parametrima osim o samom lokalitetu, stoga je potrebno kreirati paket usluga koje će podupirati i unaprijediti njenu atraktivnost.

Ovisno o preferencijama i interesima turista, turističke atrakcije mogu se podijeliti na primarne, sekundarne i tercijarne pa tako jedna atrakcija može biti kategorizirana kao primarna, sekundarna ili tercijarna. Primarne atrakcije su one koje izravno potiču turiste da posjete i dožive te atrakcije i destinacije. Turisti će se odvažiti na putovanje samo ako je atrakcija nešto jedinstveno i neuobičajeno. Sekundarne atrakcije važne su za lokalno stanovništvo, ali turistima nisu prioritet već ih usputno posjete. Nadalje, tercijarne atrakcije imaju najmanji utjecaj na turiste što se tiče izbora destinacije, budući da ih turisti slučajno posjete kada već borave u određenoj destinaciji.¹¹

⁹ Krivošejev, V., Upravljanje baštinom i održivi turizam, Beograd, 2014., 23

¹⁰ Cetinski, V.: Strateško upravljanje razvojem turizma i organizacijska dinamika, Fakultet za hotelski menadžment, Opatija, 2005., 24

¹¹ Vrtiprah, V., Kulturni resursi kao činitelj turističke ponude u 21. stoljeću, Ekonomska misao i praksa, 2006., 283

Važno je naglasiti da podjela atrakcija u suvremenom dobu postaje djelomično zastarjela s obzirom na razvoj novih i alternativnih oblika turizma koji otvaraju nove turističke niše (selektivni oblici turizma, tematski turizam). Veća privlačnost jedne atrakcije, a manja druge, ovisi o pojedincu, njegovim motivima, željama i potrebama, kao i o konkretnoj destinaciji i dominantnom selektivnom obliku turizma u njoj. Stoga ono što bi za jednog turista bila primarna atrakcija, za drugog bi mogla biti sekundarna. Istovremeno, jedan oblik objekta može biti primarna atrakcija na jednoj lokaciji/destinaciji, dok bi na drugoj bila sekundarna atrakcija.¹²

3. TEMELJNE ODREDNICE ODRŽIVOG RAZVOJA

Društveni i gospodarski razvoj događa se vrlo brzo dok veliki dio ima utjecaj na iskorištavanje prostora i prirodnih resursa. Mnogi elementi suvremenog razvoja zahtijevaju značajnu količinu resursa da bi mogli biti provedeni, no istovremeno, sve više se primjećuje i negativan utjecaj takvog razvoja u vidu pretjeranog iscrpljivanja prirodnih resursa i degradacije okoliša. Kao odgovor na takav ubrzani razvoj s negativnim posljedicama na okoliš i nesigurnom budućnosti nadolazećih naraštaja, nastao je održivi razvoj.

3.1. Definiranje održivog razvoja

Riječ održivost, (eng. *sustainability*) predstavlja sposobnost trajanja i potiče od latinske riječi *sustineo*, *sustento*, u značenju podržati, održati, odolijevati, trajati.¹³ Održivi razvoj kao pojam pojavio se još 1713. godine u kontekstu održavanja šuma. Karlo Carlivitz je bio prva osoba koja je koristila taj pojam, povezujući održivo šumarstvo s uravnoteženim iskorištavanjem i ponovnim pošumljavanjem. Njegova koncepcija održivog šumarstva primijenjena je u Hrvatskoj putem uredbе o šumarstvu koju je donijela carica Marija Terezija.¹⁴

¹² Krivošejev, V., Upravljanje baštinom i održivi turizam, Beograd, 2014., 26

¹³ Pavlović, V., Univerzitet i održivi razvoj, Beograd, 2011.,17

¹⁴ Vujić, V., Održivi razvoj turizma, Fakultet za turistički i hotelski menadžment, Rijeka, 2005., 58

Dakle, podrazumijevalo se da se može posjeći samo određena količina šuma u određenom vremenskom razdoblju, koliko je ponovno sposobna narasti. No, kad se sagledaju ove smjernice u suvremenom kontekstu, očito je da nisu uvijek bile dosljedno primjenjivane. Nadalje, održivi razvoj, kao pojam i koncept, prvi puta se službeno spominje i dobiva na važnosti u izvješću Svjetske komisije za okoliš i razvoj koji je objavljen 1987. godine te nazvan "Brundtlandovo izvješće". Tamo se održivi razvoj definira kao "razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjih generacija, dok istovremeno ne ugrožava mogućnost budućih generacija da zadovolje vlastite potrebe." Nadalje, na svjetskom ekološkom summitu u Rio de Janeiru 1992. godine usvojeni su nekoliko važnih dokumenata koji su i danas, u mnogočemu, neizostavni i nezamjenjivi po svom sadržaju i doseg. Agenda 21 je sveobuhvatan dokument koji je postavio strategiju nužnih promjena u stavovima prema prirodi i razvoju pred sam ulazak u 21. stoljeće. Rezultat ovog summita je također bilo potpisivanje mnogih međunarodnih sporazuma i konvencija o klimatskim promjenama i biološkoj raznolikosti, potičući tako mnoge zemlje da usvoje nacionalne strategije koje se temelje na principima održivog razvoja.¹⁵

Dakle, održivi razvoj je strategija upravljanja ekonomskim napretkom koja osigurava da se ne povećava samo životni standard trenutnih generacija, već istovremeno štite i razvojne mogućnosti te kvaliteta života budućih generacija. Često se čini da se koncepcija održivog razvoja previše usko poistovjećuje s zaštitom okoliša, te se tako svodi samo na načelo ekološke održivosti. Iako je ekološka održivost izuzetno važna, s obzirom na to da onečišćenje prirode predstavlja globalnu prijetnju cijelom čovječanstvu, nepravedno je svesti analizu kompleksnosti koncepcije održivog razvoja samo na njezinu ekološku dimenziju.¹⁶ Riječ je o konceptu koji spaja ekonomski razvoj, socijalnu pravdu te zaštitu okoliša. Koncept kao takav ne bi mogao postojati bez uključenosti sva tri aspekta, odnosno, cilj je postići njihovu međusobnu ravnotežu.

Koncept održivog razvoja se temelji na tri osnovna načela:¹⁷

- Načelo održivosti okoliša - osigurava razvoj koji je usklađen s održavanjem vitalnih procesa u okolišu, biološkom raznolikošću i biološkim resursima.
- Načelo socijalne i kulturne održivosti - osigurava razvoj koji je usklađen s kulturnim i tradicionalnim vrijednostima ljudskih zajednica, pridonoseći jačanju njihovog identiteta.

¹⁵ Pavlović, V., Univerzitet i održivi razvoj, Beograd, 2011., 21

¹⁶ Vujić, V., Održivi razvoj turizma, Fakultet za turistički i hotelski menadžment, Rijeka, 2005., 15

¹⁷ Herceg, N., Okoliš i održivi razvoj, Zagreb, 2013., 259

- Načelo gospodarske održivosti - osigurava gospodarski učinkovit razvoj koji upravlja resursima na način koji osigurava njihovu jednakovrijednu uporabu i u budućim generacijama.

U određenim uvjetima i prostoru, načela održivog razvoja djeluju komplementarno. Zbog toga je važno poštovati sva načela kako bi se postigao održiv razvoj turizma i svih drugih aktivnosti na tom području. Održivost također zahtijeva dugoročni i trajni pristup, jer samo na taj način može se osigurati visoka kvaliteta života za buduće generacije.¹⁸

Sociokulturna održivost jamči kompatibilnost razvoja s očuvanjem kulture i sustava vrijednosti ljudi na koje taj razvoj utječe te trajno održanje i isticanje identiteta lokalne zajednice.¹⁹ Od ova tri osnovna načela, moglo bi se reći kako se relativno najmanje pažnje usmjerava ka socijalnoj dimenziji što je iznenađujuće s obzirom da su glavni ciljevi ponajviše usmjereni upravo poboljšanju kvalitete života lokalnog stanovništva.

Primjena načela održivog razvoja ima pozitivan utjecaj na sve elemente života lokalne zajednice. To uključuje podizanje kvalitete života, smanjenje siromaštva, rast zaposlenosti i životnog standarda te unapređenje sustava zdravstva i obrazovanja. Sukladno tome, pozitivno utječe i na kvalitetu javnih usluga te privlači strane i domaće ulagače.

Priroda posjeduje vrlo laku sposobnost apsorpcije štetnih tvari kojih je, razvojem čovječanstva, sve više te postaju sve manje izdržljive unatoč napredovanju tehnologije. Uslijed isključive težnje za brzim ekonomskim napretkom i materijalnim poboljšanjem kvalitete života, čovjek je narušio vlastitu kolijevku iz koje je i potekao. Pogubne posljedice takve politike već su vidljive danas, a pretpostavka je da će se tijekom ovog stoljeća pojaviti još ozbiljnije posljedice onečišćenja.²⁰ Bitno je za shvatiti kako održivi razvoj nije fiksno stanje već dugoročan cilj kojemu se isto tako dugoročno treba težiti. To je koncept koji ima sposobnost prilagođavanja promjenama, multidisciplinarn je te sposoban stvarati različite razvojne ciljeve.²¹

Važno je za napomenuti da je održivi razvoj globalno pitanje koje se ne tiče samo pojedinaca već svakog čovjeka na Zemlji. Isto tako, za uspješnu implementaciju održivog

¹⁸ Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O., Turizam - Ekonomske osnove i organizacijski sustav, Školska knjiga, Zagreb, 2011., 432

¹⁹ Vujić, V., Održivi razvoj turizma, Fakultet za turistički i hotelski menadžment, Rijeka, 2005., 17

²⁰ ibidem, 16

²¹ Bikić, D., Održivi turistički razvoj priobalne destinacije, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija, 2016., 120

razvoja, pojedinci nisu u mogućnosti napraviti značajnu promjenu bez suradnje cijelog čovječanstva. Kako bi se uspostavila uspješna suradnja, potrebno je održivi razvoj ugraditi u svijest svih ljudi. Bez tog koraka, ne može se očekivati da će oni osjetiti potrebu za uvođenjem te ideje u svoj svakodnevni život i navike. Ideja održivog razvoja treba biti ključan dio postojanja svakog društva, jedino je na taj način moguće doći do pozitivnih promjena vidljivih na globalnoj razini.

3.2. Održivi turistički razvoj

Iako je održivi razvoj u današnje vrijeme postao jedan od najprisutnijih pojmova u javnosti i dalje je teško doći do valjanog načina njegove primjene u stvarnosti. S obzirom da je turizam danas jedna od najbrže rastućih grana gospodarstva te je izravno ovisan o prostoru i okolišu, razumno je zaključiti kako će upravo turizam biti jedan od glavnih sektora primjene održivog razvoja. Turizam ima veliku ulogu u podizanju svijesti o nužnosti održivog razvoja jer je snažno usmjeren prema očuvanju svih resursa koji čine temelj njegovog rasta i dugoročne održivosti.²² Budućnost turizma stoga ovisi o stupnju očuvanosti i zaštite prirodnog okoliša koji je trenutno, kroz masovni turizam i neplanski razvoj s naglaskom na zaradi, doveden do ugrožavanja samog izvora te iste zarade.

Turizam u suštini ima pozitivan utjecaj na određeni prostor i njegovu zajednicu time što podiže životni standard i kvalitetu života stanovništva te pruža mnoge blagodati i zadovoljstva posjetiteljima. No, ipak donosi sa sobom i brojne negativne posljedice koje su iz godine u godinu sve ozbiljnije i izazovnije. Pored mogućnosti stvaranja značajnih ekoloških problema i šteta, turizam također utječe na društvene probleme. Masovni turizam može značiti i ogroman pritisak, postoji mogućnost narušavanja načina života lokalne zajednice te alternacije njihove autentične kulture.

Stoga, održivi turistički razvoj ne podrazumijeva da se resursi ne koriste, već da njihovo korištenje ne vodi ka trajnom uništenju nego očuvanju njihove kvalitete i vrijednosti za buduće

²² Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O., Turizam - Ekonomske osnove i organizacijski sustav, Školska knjiga, Zagreb, 2011., 415

naraštaje. Ako polazimo od pretpostavke da su resursi ograničeni, potrebno je definirati koje su njihove granice i granice u razvoju koje se smiju dostići.

Međutim, suočavamo se s dva problema:²³

- a) Nemogućnost preciznog predviđanja posljedica pojedinih ljudskih aktivnosti
- b) Nemogućnost preciznog određivanja vrijednosti pojedinih resursa za buduće generacije

Na temelju toga, može se zaključiti da, zbog ograničenog znanja, postavljanje granica razvoja sa sigurnošću predstavlja izazov. Ipak, u situacijama kada posljedice mogu biti izrazito negativne i nepopravljive, nužno je definirati određene limite i standarde.

Jedna od važnih prednosti turizma je mogućnost da, ukoliko se pravilno razvija uz poštivanje principa održivog razvoja, pruži podršku i izvore financiranja za očuvanje prirodnih i kulturnih resursa određenog područja. Drugim riječima, turizam može potaknuti te aktivnosti koje lokalna zajednica možda sama ne bi bila u mogućnosti financirati.²⁴ Financijski prihodi od turizma mogu se tako koristiti za uvođenje programa zaštite okoliša kao što su obnova ekosustava, očuvanje bioraznolikosti, zaštita ugroženih vrsta i promocija održivih praksi u turističkoj industriji. Isto tako, sredstva se mogu uložiti i u očuvanje kulturnih spomenika, tradicija i običaja, što pomaže očuvanju identiteta lokalnog stanovništva.

Potrebno je istaknuti dva pogleda u planiranju i održivom razvoju, a to su:²⁵

- usmjerenost lokalnoj zajednici
- koncept kvalitete u turizmu

Teško bi bilo zamisliti pozitivan razvoj pri kojem nisu zadovoljena oba aspekta istovremeno. Kvalitativni razvoj se može definirati kao sve što poboljšava kvalitetu života (ekonomska dobrobit i subjektivno zadovoljstvo), a što se može postići smanjenjem korištenja neobnovljivih resursa te smanjenjem stresa u okolišu i među ljudima.²⁶

²³ Vujić, V., Održivi razvoj turizma, Fakultet za turistički i hotelski menadžment, Rijeka, 2005., 23

²⁴ Magaš, D., Management turističke organizacije i destinacije, Sveučilište u Rijeci, 2003., 104

²⁵ Ibidem

²⁶ Kušen, E., Turistička atrakcijska osnova, Zagreb, 2002., 182

Indikatore koji ukazuju na postizanje ili nedostizanje održivosti turizma može se podijeliti u pet glavnih grupa:²⁷

- Ekonomski indikatori: Ovi indikatori pružaju informacije o ekonomskim učincima turizma na turističkom mjestu ili području, obuhvaćajući aspekte kao što su prihodi, zaposlenost i investicije u turističku industriju.
- Zadovoljstvo turista: Ova kategorija obuhvaća mjerenje zadovoljstva turista kvalitetom turističkih resursa i usluga koje su im pružene, kao i njihovu percepciju atraktivnosti odredišta, stanja okoliša i sociokulturnih karakteristika.
- Socijalni indikatori: Ovi indikatori se fokusiraju na utjecaj turizma na lokalnu zajednicu i društveni integritet. Oni mjere aspekte kao što su kvaliteta života stanovnika, socijalna inkluzija, očuvanje tradicija i identiteta te kulturna raznolikost.
- Kulturni indikatori: Ova grupa indikatora procjenjuje očuvanost kulturnog naslijeđa i identiteta lokalne zajednice pod utjecajem turizma. Uključuju aspekte kao što su zaštita kulturnih spomenika, očuvanje tradicija, sudjelovanje lokalnog stanovništva te promocija kulturne razmjene i razumijevanja.
- Indikatori okolišnog stanja: Ovi indikatori pružaju informacije o stanju okoliša na turističkom odredištu i utjecajima koje turizam može imati na prirodne resurse. Obuhvaćaju aspekte kao što su očuvanje prirodne ljepote, zaštita ekosustava, upravljanje otpadom i energetska učinkovitost.

Svaka od ovih grupa indikatora pruža važne podatke o održivosti turizma i omogućuje procjenu utjecaja turističke aktivnosti na ekonomiju, društvo, kulturu i okoliš.

H. Muller (1994) razvoj turizma opisuje putem „magične“ peterostranične piramide čije su sastavnice sljedeće:²⁸

²⁷ Krivošejev, V., Upravljanje baštinom i održivi turizam, Beograd, 2014., 84

²⁸ Kušen, E., Turistička atrakcijska osnova, Zagreb, 2002., 182

Slika 1. „Magična“ peterostranična piramida

Izvor: izrada autorice prema: Muller H., *The thorny path to sustainable tourism development*, Institut za turizam, Zagreb, 1994., 11

Razvoj turizma veoma je složen proces koji zahtijeva usklađenost i ravnotežu između sastavnica piramide. Samo integrirani pristup, koji uzima u obzir sve segmente može biti uspješan u postizanju održivosti u turizmu.

Ključno je također da donositelji odluka i svi turistički dionici surađuju i kreiraju dugoročne strategije u promicanju održivog turizma. Kroz takav pristup može se osigurati da turizam ostane vitalna industrija koja čuva prirodu te istovremeno podržava lokalno stanovništvo i pruža nezaboravna iskustva turistima.

Menadžment održivog razvoja danas postaje ključnim dijelom poslovanja s obzirom da se sve više prepoznaje važnost upravljanja održivim razvojem kao alatom za postizanje konkurentske prednosti na tržištu. Turističke destinacije su svjesne da posjetitelji, odnosno da turistička potražnja daje naklonost destinacijama koje vode brigu o okolišu i pridržavaju se visokih ekoloških standarda.

Kroz koncept održivog razvoja postiže se ravnoteža između ključnih poduzetničkih kategorija i kriterija zaštite okoliša. S obzirom na ograničene prirodne resurse, održivi razvoj je usmjeren prema postizanju razvojnih ciljeva i zadovoljavanju potreba sve većeg broja ljudi.²⁹

²⁹ Vujić, V., *Održivi razvoj turizma*, Fakultet za turistički i hotelski menadžment, Rijeka, 2005., 60

4. ULOGA LOKALNOG STANOVNIŠTVA U ODRŽIVOM UPRAVLJANJU TURISTIČKIM RESURSIMA

Turistički resursi označavaju temelj razvoja turizma određenog područja jer bez njih, vrlo jednostavno – ne bi bilo niti pojave turizma. S druge strane, struktura i stav lokalnog stanovništva spram razvoja turizma također predstavlja ključni faktor bez kojeg nema garancije da će taj razvoj biti uspješan. Stoga, u sljedećim poglavljima biti će govora o tome koja je točno uloga lokalnog stanovništva, na koji način ih pripremiti na sudjelovanje u turizmu destinacije te koje su mogućnosti održivog upravljanja resursima destinacije.

4.1. Uloga lokalnog stanovništva u razvoju turizma

Lokalno stanovništvo označava određen broj ljudi, odnosno, populaciju koja obitava unutar određene destinacije. Ono destinaciji pruža specifičnu osobnost tako što njeni stanovnici njeguju vlastitu kulturu i običaje, posjeduju različita znanja i tradicije koja zajedno stvaraju identitet destinacije. Takva jedinstvena obilježja nekog područja te ljubaznost pri prenošenju tih obilježja turistima, čine element privlačnosti koji je ključan za destinaciju.

Turizam i lokalno stanovništvo moglo bi se reći da postoje ili bi trebali postojati u tzv. simbiozi. To bi značilo da turizam pogoduje od strane lokalnog stanovništva te da lokalno stanovništvo također ima koristi od razvoja turizma u njihovom području. Činjenica je da se lokalno stanovništvo ne može odvojiti od turizma, gdje god se odvijaju turističke aktivnosti, tamo je prisutno i lokalno stanovništvo. Stoga, logično je zaključiti kako oni čine ključni faktor razvoja turizma u svakoj destinaciji, a u današnje vrijeme njihova važnost znatno je veća nego što je bila u prošlosti. S obzirom da je svaka destinacija posebna tako se i uloga stanovništva može razlikovati od destinacije do destinacije.

Promjene koje su uzrokovane turističkim razvojem, a utječu na lokalno stanovništvo, stalne su promjene. Učinci od djelovanja turizma mogu biti pozitivni (povećanje zaposlenosti, unaprjeđenje infrastrukture, itd.), ali i negativni (porast kriminala, prometne gužve,

premašivanje prihvatnog potencijala i sl.). Sudjelovanjem u svakodnevnim aktivnostima stvaraju se različiti odnosi između turista i lokalnog stanovništva.³⁰

Postoje četiri razine odnosa između lokalnog stanovništva i turista:³¹

- Euforija – u ovoj fazi u destinaciji je mali broj turista te im je stanovništvo naklonjeno kao i općenito prema turizmu ponajviše radi financijskih učinaka koje turisti donose. U ovoj fazi nema negativnih efekata već je zadovoljstvo obostrano.
- Apatija – u ovoj fazi opada entuzijazam iz faze euforije, primjećuje se kako odnos stanovništva prema turistima postaje sve više komercijalan te je osobni kontakt između dvije strane također formalniji.
- Iritacija – turizam u destinaciji u ovoj fazi dolazi do točke zasićenosti, posebice u pogledu raspoloživih prirodnih resursa što dovodi do negativnih učinaka razvoja poput prekomjernosti i konkurencija za lokalne resurse.
- Antagonizam – do ove faze dolazi ukoliko se ne smanji pritisak na usluge i resurse u destinaciji. Lokalno stanovništvo gleda na turiste kao na uzročnike svih problema što se posebno može primijetiti kod onog stanovništva koje nema izravne koristi od turizma. Jedna od negativnih posljedica ove faze je i slabljenje imidža destinacije na tržištu.

Kako ne bi došlo do negativnih posljedica razvoja turizma potrebno je uspostaviti zdravu suradnju između lokalnog stanovništva i turističkog sektora. Cilj je da se razvoj odvija planski i u korist svih uključenih dionika jer ako je razvoj ponajviše pod utjecajem pojedinaca koji u vidu većinski imaju samo zaradu, takav razvoj gotovo da je osuđen na neuspjeh u nekoj fazi rasta. Uspjeh turističkog sektora izravno je povezan s podrškom lokalnog stanovništva te se njihovim aktivnim sudjelovanjem u procesu planiranja destinacije i donošenju odluka snažno utječe na razvoj socijalnog kapitala dok socijalni kapital značajno pridonosi atraktivnosti, gostoljubivosti te konkurentnosti same destinacije.³²

Kada se stavovi lokalnog stanovništva ne uzimaju u obzir moguće su bespovratne posljedice poput uništenja okoliša pa time i vrste turista koji dolaze u destinaciju te mijenjanje turističke resursne osnove. Lokalno stanovništvo, osim u generalnom razvoju turizma, od iznimne je važnosti i kod uspostavljanja održivosti destinacije i njenih resursa. Uzimajući u

³⁰ E.Rudan, Uloga lokalnog stanovništva u razvoju turizma destinacije, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija, 2012.

³¹ Popesku, J. Menadžment turističke destinacije, Beograd, 2011., 43

³² Magaš, D., Vodeb, K., Zadel, Z., Menadžment turističke organizacije i destinacije, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija, 2018., 61

obzir da je stanovništvo usko vezano uz određeno područje i vlastiti okoliš, može se zaključiti da je i njihov osjećaj znatno bolji po pitanju koje su realne potrebe toga područja te imaju i jasniju perspektivu budućeg razvoja nego što to ima središnja uprava.³³

Lokalno stanovništvo je u većini slučajeva svjesno pozitivnih aspekata razvoja turizma u njihovom području, ali s druge strane, oni također čine jednu od skupina koja je najviše zabrinuta za stanje okoliša te za odgovorno upravljanje i korištenje resursa. Ipak, njih najviše pogađaju eventualni negativni utjecaji turizma s obzirom da su turisti u destinaciji u prolazu, željni doživljaja i iskustava dok lokalno stanovništvo ostaje. Pod time se podrazumijeva da stanovništvo destinaciju ne promatra kroz prizmu turizma već je to njihov prostor za život i svakodnevne aktivnosti prema kojemu osjećaju određen afinitet, odnosno povezanost i osjećaj pripadnosti. Stoga, ova činjenica objašnjava njihovu osjetljivost prema negativnim promjenama u destinaciji te interes za aktivnim angažmanom u održivom razvoju turizma.

³³ Poljanec-Borić, S., Sistemski uvjeti za razvoj turizma u hrvatskim nerazvijenim područjima: prilog razumijevanju uloge države u primjeni politike održivoga razvoja, Turizam, vol. 48, 2000, 438

4.2. Osposobljavanje lokalnog stanovništva za sudjelovanje u razvoju turizma

Bez obzira postoji li određeni interes od strane lokalnog stanovništva za sudjelovanje u razvoju turizma destinacije ili ne, nemoguće je pretvoriti taj interes u aktivno sudjelovanje ukoliko stanovništvo ne poznaje koristi, odnosno, važnost sudjelovanja te način na koji to uopće može učiniti.

U svrhu osposobljavanja lokalnog stanovništva za njihovu ulogu u razvoju turizma, potrebne su određene institucionalne i socijalne promjene koje predstavljaju preduvjet za redistribuciju moći i ostvarenje željenih promjena. Promjene takve vrste trebaju istovremeno biti usmjerene na tri razine: makrorazina, mezzorazina i mikrorazina.³⁴

Najčešće prepreke kod stvaranja lokalnog stanovništva koje je sposobno za sudjelovanje u turizmu svoje destinacije uključuju nedostatak svijesti i motivacije za sudjelovanjem. Dakle, postoje situacije gdje stanovništvo jednostavno nije upoznato sa svim mogućnostima i koristima koje im turizam može donijeti. U takvoj situaciji moguća je i pojava otpora od strane lokalnog stanovništva prema promjenama koje stvara turizam. Također, tu se javlja još jedan problem koji proizlazi iz neznanja, a to je nedostatak edukacije lokalnog stanovništva – postoji želja, ali ne i sredstvo djelovanja. Potrebno je na valjan način informirati i educirati stanovništvo kako bi stekli potrebna znanja i vještine za ispunjavanje svoje uloge u upravljanju turizmom. Prelaženje ovakvih prepreka zahtijeva određena ulaganja, resurse te infrastrukturu pa će nedostatak istih teško rezultirati uspješnim osposobljavanjem.

Osposobljavanje lokalnog stanovništva kompleksan je proces koji rezultira brojnim pozitivnim učincima u području društvenog, psihološkog, gospodarskog i političkog plana. Organizacija destinacijskog menadžmenta ima različite načine poticanja lokalnog stanovništva na sudjelovanje u procesu upravljanja. Neke od metoda uključuju:³⁵

- Organiziranje obrazovnih seminara, radionica i sličnih događaja namijenjenih lokalnoj zajednici i poduzetnicima u cilju njihovog osnaživanja za razvoj novih proizvoda i turizma općenito.

³⁴ Vukonić, B., Turizam u susret budućnosti, Mikrorad, Zagreb, 1994., str.96

³⁵ Petrić, L., Upravljanje razvojem turizma – aktualne teme i trendovi, Sveučilište u Splitu, Split, 2012, 122

- Poticanje svijesti na lokalnoj razini o vlastitim resursima i vrijednostima koji potpomažu razvoju turizma.
- Poticanje uspostave mrežnih partnerstava u svrhu maksimalnog uključenja lokalnih dionika u razvoj turističke ponude.
- Razvijanje zajedničkih inicijativa i ideja za kreiranje lokalnih proizvoda te pružanje podrške u njihovom marketingu.
- Promicanje lokalnih proizvoda i suvenira u turističkim informacijskim centrima te poticanje raspodjele putem turističkih poduzeća.
- Poticanje inovativnosti kod turoperatora u kreiranju itinerara koji uključuju lokalne aktivnosti i atrakcije.

Vjeruje se da aktivno sudjelovanje lokalnog stanovništva u razvoju čini metodologiju osnovne demokracije, gdje pojedinci imaju pravo odlučivati o pitanjima koja direktno utječu na njihov život. Zagovara se da se cilj održivog razvoja može postići kroz dobrovoljno uključivanje lokalnog stanovništva. Kako bi se postigao ispravan konsenzus, smanjenje vjerojatnosti kašnjenja i postizanje harmoničnog razvoja potrebno je što brojnije uključivanje pojedinaca u razvoj turizma već u ranoj fazi.³⁶ Osposobljavanje i uključivanje lokalnog stanovništva donosi brojne koristi razvoju turizma destinacije, dok s druge strane, ukoliko se njihove želje i potrebe ne poštuju, vrlo lako može doći do neprijateljskog nastupa te otpora prema turistima i turizmu.

Postoje različiti pristupi osposobljavanju, a oni su:³⁷

- Obrazovanje – podrška pri učenju i kreativnom korištenju informacija, prijenos informacija.
- Vođenje – pružanje mogućnosti drugima da sudjeluju u donošenju odluka.
- Mentoriranje – pomoć i podrška pri dostizanju ciljeva.
- Osiguravanje sredstava i resursa.
- Strukturiranje – promoviranje organizacijskih aranžmana kojima je svrha ograničiti ili omogućiti određene resurse.
- Proces aktualiziranja – temelji se na ranijim strategijama te olakšava pojedincima ili grupama donošenje odluka.

³⁶ Kala D., Bagri S.C., Barriers to local community participation in tourism development: Evidence from mountainous state Uttarakhand, India, 2018., 319

³⁷ Petrić, L., Upravljanje razvojem turizma – aktualne teme i trendovi, Sveučilište u Splitu, Split, 2012

Kada se osposobljavanje sagleda u kontekstu razvoja zajednice povezuje se s konceptom samopomoći, jednakosti, sudjelovanja, suradnje i umrežavanja. Navedeni koncepti, a posebice sudjelovanje u procesu donošenja odluka, vitalni su dio procesa osposobljavanja jer stanovništvo čini samopouzdanijima, jača se njihovo samopoštovanje, proširuju znanje i razvijaju nove vještine.³⁸

Koristi osposobljavanja lokalnog stanovništva vidljivi su u različitim sektorima što također podupire činjenicu koliko je važno posvetiti pažnju istome. Rezultate je tako, kako je već spomenuto, moguće primijetiti u društvenom, političkom, gospodarskom te psihološkom području.

U sljedećoj tablici biti će prikazane različite vrste osposobljavanja lokalnog stanovništva te koji su znakovi svake vrste.³⁹

Vrsta osposobljavanja	Znakovi osposobljavanja
Gospodarsko	Turizam donosi dugoročne ekonomske koristi zajednici. Sredstva se distribuiraju po cijeloj zajednici, a značajan napredak vidljiv je kod lokalnih usluga i infrastrukture.
Psihološko	Povećava se samopouzdanje kao posljedica prepoznavanja jedinstvenosti te vrijednosti njihove kulture, prirodnih bogatstava i tradicijskih znanja. Raste povjerenje u zajednicu te se tako potiče potreba za dodatnim mogućnostima obrazovanja i osposobljavanja. Povećanje prihoda i novih radnih mjesta dovodi do jačanja statusa stanovnika manje kupovne moći.

³⁸ Petrić, L., Empowerment of communities for sustainable tourism development: Case of Croatia, *Tourism: An International Interdisciplinary Journal* vol. 55, br. 4, 2007., 434

³⁹ Ibidem

Društveno	Turizam održava ili unaprjeđuje ravnotežu lokalne zajednice. Kohezija zajednice se povećava kako pojedinci i obitelji surađuju s ciljem izgradnje uspješne industrije. Dio prikupljenih sredstava koristi se za projekte poput obrazovanja i izgradnje cesta.
Političko	Politička struktura zajednice omogućava pristup forumu gdje stanovnici mogu postavljati pitanja i izražavati interes za turističke inicijative. Agencije koje pokreću ili provode turističke projekte prikupljaju mišljenja zajednica te im omogućavaju zastupljenost u tijelima odlučivanja.

Tablica 1.: Vrste osposobljavanja lokalnog stanovništva o razvoju turizma

Izvor: izrada autorice prema Petrić, L., Empowerment of communities for sustainable tourism development: Case of Croatia, *Tourism: An International Interdisciplinary Journal* vol. 55, br. 4, 2007., 434

4.3. Održivo upravljanje turističkim resursima

Riječ *menadžment* često se koristi kao istoznačnica riječi *upravljanje*, no menadžment predstavlja širi pojam koji se sastoji od više funkcionalnih elemenata od kojih je upravljanje (rukovođenje, usmjeravanje) samo jedan od njih. Upravljanje započinje još odabirom partnera te se nastavlja kroz njihovu edukaciju i usmjeravanje na radne procese, potom kroz koordinaciju širokog spektra različitih resursa - kadrovi, vrijeme, materijali, financije te oprema. Kroz proces upravljanja najvažniju ulogu imaju komunikacija i motivacija te donošenje odluka.⁴⁰

Smjernice za održivi razvoj turizma te prakse upravljanja mogu se primijeniti na sve vrste turizma u bilo kojoj destinaciji. Ciljevi održivog upravljanja uključuju:⁴¹

- Ostvariti adekvatno korištenje resursa iz okoliša, koji su temeljni element u razvoju turizma te pritom održavati sve važne ekološke procese i pridonijeti očuvanju prirodne baštine i bioraznolikosti.

⁴⁰ Krivošejev, V., *Upravljanje baštinom i održivi turizam*, Beograd, 2014., 13

⁴¹ UNWTO <https://www.unwto.org/> (preuzeto: 05.07.2023.)

- Poštivati socio-kulturnu autentičnost lokalnih zajednica, čuvati njihovu stvorenu i živuću kulturnu baštinu, tradiciju te doprinostiti međukulturalnoj toleranciji i razumijevanju.
- Osigurati održivo, dugoročno gospodarsko poslovanje, omogućujući socioekonomske koristi svim dionicima te ih pravedno rasporediti, uključujući stabilno zaposlenje, prilike za stvaranje prihoda i socijalne usluge lokalnim zajednicama, te pridonijeti smanjenju siromaštva.

Lokalno stanovništvo igra nezamjenjivu ulogu kod upravljanja turističkim resursima, oni su ti koji nose jedinstvena znanja o lokalnoj kulturi, tradiciji i povijesti koja mogu podijeliti s drugima te također, oni koji mogu uvelike utjecati na implementaciju održivih praksi i promicanje očuvanja tih kulturnih i prirodnih nasljeđa.

Turizam u današnje vrijeme stvara veliki pritisak na okoliš, važno je usmjeriti sve snage da se taj pritisak smanji i uspostavi ravnoteža između korištenja resursa i stvaranja ekonomskih učinaka. No, turizam i održivost su u jednu ruku u paradoksalnom odnosu – resurse je potrebno očuvati kako bi bili atraktivni, dok s druge strane, što su resursi atraktivniji, to će biti i veći broj turista koji će činiti određeni pritisak na te resurse.

Ravnoteža u korištenju resursa s ciljem održivog razvoja počiva na holističkom pristupu i društvenoj pravednosti. Poštovanje ovih principa podrazumijeva svestrano razmatranje mogućih utjecaja koji turizam ima na životnu sredinu, razvoj interdisciplinarnu koordinaciju, integralan pristup u organizaciji i planiranju turističkih destinacija, razvijanje suradnje među ključnim dionicima u javnom i privatnom sektoru. Kako bi se dodatno spriječio sukob u korištenju prostora nužno je težiti k tome da se pravedno podijele koristi od korištenja resursa, raspodijeli teret i troškovi s time da najveći teret negativnih troškova snosi subjekt koji je stvorio negativne učinke na okoliš.⁴²

Neplansko korištenje prostora može stvarati probleme u dugoročnom planu razvoja turizma. Često se zemljišta neadekvatno koriste, prekomjerno se grade i šire turistički objekti i infrastruktura te se tako narušava autentični izgled destinacija ne imajući na umu njenu budućnost i trajnost. Problematika ove vrste javlja se i u destinaciji Zadar gdje je posebice ugrožen Zadarski poluotok o čemu će nešto više biti riječi u ostatku rada.

⁴² Jovanović, V., Turizam i prostor, Beograd, 2020., str. 79

5. ANALIZA TURISTIČKOG TRŽIŠTA GRADA ZADRA

Turističko tržište mjesto gdje se susreću subjekti ponude i potražnje te vrlo često i posrednici koji olakšavaju povezanost između ta dva subjekta, a sve to u svrhu zadovoljenja turističkih potreba na određenom prostoru.⁴³ U ovom poglavlju biti će prikazana analiza ostvarenih dolazaka i noćenja u gradu Zadru za razdoblje od 2018. do 2022. godine te analiza smještajni kapaciteta i ostalih elemenata turističke ponude.

5.1. Analiza turističke potražnje

Turistička potražnja najčešće se definira kao ukupan broj ljudi koji sudjeluje u turističkim kretanjima kako bi se koristile različitim turističkim uslugama izvan njihove svakodnevne okoline u kojoj žive ili rade.⁴⁴

Grad Zadar iz godine u godinu privlači sve više turista, kako domaćih, tako i stranih. Barem je tako je bilo do 2020. godine koja je bila popraćena raznim restrikcijama uzrokovanim pandemijom COVID-19 te je iz tog razloga zabilježen veliki pad broja dolazaka i noćenja u destinaciji. U sljedećoj tablici biti će prikazano kretanje dolazaka u destinaciju te vidno vraćanje ka brojkama prije godine zahvaćene krizom.

Godina	Domaći	Strani	Ukupno
2018.	74 811	556 525	631 336
2019.	72 284	537 501	609 785
2020.	54 185	123 734	177 919
2021.	84 425	295 048	379 473
2022.	85 303	449 867	535 170

Tablica 2. Broj dolazaka stranih i domaćih turista u Zadru (2018.– 2022.)

Izvor: Izrada autorice prema TZ Zadarske županije

⁴³ Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O., Turizam - Ekonomske osnove i organizacijski sustav, Školska knjiga, Zagreb, 2011., 52

⁴⁴ Ibidem, 54

Iz tablice je vidljivo kako većinu dolazaka čine strani turisti, točnije od ukupnih dolazaka, strani turisti čine 83,46%. Sveukupno gledajući, brojke su u porastu do 2020. godine koja je, kao što je već rečeno, bila izazovna godina za turizam te su ostvarene brojke, iako znatno manje, bile i iznad očekivanja. U 2021. godini još se osjete posljedice pandemije COVID-19 te je broj stranih turista još daleko od rekordne 2019. godine dok s druge strane može se vidjeti kako je broj domaćih turista premašio broj iz 2019. godine. To bismo mogli pripisati tome da su se turisti ponajviše odvažili na kraće relacije i putovanja unutar domicilne države. Potom slijedi 2022. godina koja se znatno približila rekordnim brojkama gledajući ukupan broj dolazaka, dok je broj dolazaka domaćih turista, izuzevši 2020. godinu, u kontinuiranom porastu. Nadalje, slijedi tablica koja prikazuje noćenja stranih i domaćih turista u destinaciji Zadar.

Godina	Domaći	Strani	Ukupno
2018.	197 412	1 665 435	1 862 847
2019.	238 323	1 958 767	2 197 090
2020.	182 717	639 798	822 515
2021.	278 265	1 407 359	1 685 624
2022.	258 296	1 915 245	2 173 541

Tablica 3. Broj noćenja stranih i domaćih turista u Zadru (2018.– 2022.)

Izvor: : Izrada autorice prema TZ Zadarske županije

Broj noćenja domaćih i stranih turista prati sličan trend kao kod broja dolazaka – porast do 2019. godine potom pad u 2020. godini te se u nadolazećim godinama nastavlja trend rasta. Točnije, prošla godina dostigla je čak 99% noćenja ostvarenih u 2019. dok je krizna godina ostvarila je samo 40,7% što je veliki napredak te se iz toga može očekivati da će tekuća godina premašiti rezultate iz doba prije pandemije. Dodatno, uspoređujući 2022. godinu s 2021. vidi se napredak od ostvarenih 129% noćenja iz 2021. godine. Sljedeća tablica prikazati će noćenja domaćih i stranih turista prema smještajnom objektu u kojem su boravili u posjetu destinaciji.

VRSTA SMJEŠTAJNOG OBJEKTA	Domaći	Strani	UKUPNO
Hoteli i turistička naselja	121 615	499 241	620 856
Kampovi	5 909	149 997	155 906
Objekti u domaćinstvu	65 022	886 569	951 591
Ostali ugostiteljski objekti za smještaj	16 781	152 050	168 831
Hosteli	13 581	53 462	67 043

Tablica 4. Broj noćenja stranih i domaćih turista u Zadru po vrsti smještajnog objekta (2022.)

Izvor: : Izrada autorice prema TZ Zadarske županije

Može se uočiti kako objekti u domaćinstvu prednjače po ukupno ostvarenim noćenjima te potom slijede hoteli i turistička naselja. Takav slijed je logičan s obzirom da Zadar nema puno hotela, dok je privatnog smještaja obilje. Također, u 2022. godini kao rezultat kontinuirane inicijative u turističkom sektoru, unapređenja turističkog proizvoda i poboljšanje kvalitete turističke ponude gosti sada ostaju u prosjeku čak 5 dana tijekom visoke sezone.⁴⁵

5.2. Analiza turističke ponude

Turistička ponuda označava dio tržišta koji se pojavljuje kao ponuđač roba i usluga, točnije kao ona količina roba i usluga koja se po određenim cijenama nudi u svrhu podmirenja turističkih potreba.⁴⁶

Turistima je prilikom odabira destinacije cilj zadovoljiti što više svojih potreba dok su neke od tih potreba ključne za donošenje odluke o dolasku, neke su manje važne, ali ipak doprinose cjelokupnom doživljaju odredišta. Prirodni i društveni resursi su temelj koji čini odredište privlačnim i poželjnim, no bez prikladnih smještajnih i ugostiteljskih objekata, turisti ne bi mogli produžiti svoj boravak unutar odredišta.

⁴⁵ Novi Radio Zadar: <https://www.noviradio.hr/zadar-u-2022-ostvario-99-posto-nocenja-u-odnosu-na-2019/> (preuzeto: 07.07.2023.)

⁴⁶ Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O., Turizam - Ekonomske osnove i organizacijski sustav, Školska knjiga, Zagreb, 2011., 61

Vrsta smještajnog objekta	Broj objekata
Hoteli	22
Hosteli	22
Apartmani	485
Kampovi	2
UKUPNO	531

Tablica 5. Smještajni objekti grada Zadra

Izvor: izrada autorice prema podacima TZ grada Zadra

Iz tablice se jasno daje zaključiti kako je privatnog smještaja daleko najviše te se ta brojka iz godine u godinu mijenja kako iznajmljivači prijavljuju i odjavljuju svoje objekte. Također, vidljivo je kako u Zadru vlada nedostatak hotelskih kapaciteta što je neobično za destinaciju koja privlači toliko posjetitelja, stoga privatni smještaj uvelike povećava broj dostupnih ležajeva. Od prošle godine broj hotela se nešto povećao, no unatoč tome, grad Zadar raspolaže samo s dva hotela koja su kategorizirana s 5 zvjezdica.

Što se tiče ostatka turističke ponude grada Zadra, ona se temelji se na nekoliko ključnih sastavnica od kojih su i ugostiteljski objekti za hranu i piće. Njihova raznolikost i kvaliteta utječu na ukupno iskustvo turista u destinaciji te iako se broj tih objekata kontinuirano povećava, samo nekolicina njih nudi autentična tradicionalna jela visoke kvalitete za što grad Zadar ima izniman potencijal. Većina restorana, kafića, pivnica, pizzerija i objekata brze prehrane nalazi se u širem centru grada, kao i uz plaže i kupališta. No, važno je napomenuti da mnogi objekti koji se nalaze uz plaže, kampove i privatni smještaj, posluju samo tijekom ljetne sezone, dok su izvan sezone zatvoreni.⁴⁷

Atraktivnih elemenata ne nedostaje, mnoštvo je izvanrednih prirodno stvorenih ljepota i raznolikog krajolika te je još jedna posebnost blizina nacionalnih parkova, parkova prirode, jezera, rijeka te razvedenom obalom s mnogo otoka i predivnih plaža, koje su temelj većine

⁴⁷ Strategija razvoja turizma Grada Zadra za razdoblje 2016.–2026.: <https://zadar-travel.s3.amazonaws.com/91bf2029-5dea-4d01-a02c-a97a6077bef2/Strategija-razvoja-turizma-Grada-Zadra-2016.-2026.pdf> (preuzeto: 07.07.2023.)

turističkih aktivnosti. Toplo more i ugodna mediteranska klima stvaraju idealno okruženje za boravak na otvorenom i odvijanju raznih aktivnosti.

Osim toga, grad Zadar se ističe po svojim kulturno-povijesnim spomenicima, muzejima, galerijama, crkvama i palačama. Tu su i institucije posvećene sportu i gospodarskim svečanostima, dok se zabavna i sportska infrastruktura sastoji od zabavnih parkova, sportskih i trgovačkih centara te nogometnog stadiona. Također, gotovo tijekom cijele godine održavaju se festivali i manifestacije koji dodatno upotpunjuju ponudu.

U novije vrijeme, ponudu grada Zadra obogatile su moderne atrakcije poput Morskih orgulja i Pozdrava suncu, koje su vrlo brzo postale popularne među posjetiteljima. Morske orgulje su glazbene instalacije koje stvaraju harmonične zvukove od valova, dok je Pozdrav suncu interaktivni svjetlosni spektakl koji se mijenja ovisno o vremenskim uvjetima.

6. ANALIZA TURISTIČKO-RESURSNE OSNOVE GRADA ZADRA

Turistička resursna osnova dijelom je sveukupne gospodarske resursne osnove nekog područja koja sadrži turističku atrakcijsku osnovu kao osnovni turistički resurs te ostale izravne i neizravne turističke resurse.⁴⁸ Kao što je već spomenuto u radu, resursi se najčešće dijele na prirodne i društvene (antropogene) resurse stoga će u ovom poglavlju oni biti analizirani na primjeru destinacije Zadar.

6.1. Analiza prirodnih resursa

Prirodni resursi elementi su prirodnog okruženja čija svojstva predstavljaju osnovu za razvoj turizma time što djeluju na turistička kretanja budući da su njihova atraktivna svojstva pogodna za različite avanture, rekreaciju i stvaranje doživljaja.⁴⁹

Grad Zadar posjeduje cijelo bogatstvo prirodnih resursa, a važan čimbenik u privlačnosti tih resursa čini klima. Klima ovoga područja spada pod mediteransku klimu koju karakteriziraju topla i suha ljetna gdje temperatura često prelazi 30 °C te blaga zima s umjerenim padalinama. Ovakva klima stvara idealne uvjete za kupališni i nautički turizam, ali i za razne ostale aktivnosti na otvorenom (npr. planinarenja i biciklizma) koje se mogu odvijati gotovo tijekom cijele godine s obzirom da vremenski uvjeti rijetko dostižu ekstreme. Vjetrovi specifični za zadarsko područje i mediteransku klimu su jugo, bura i maestral koji su također povoljni za razvoj nautičkog turizma.

Nadalje, plaže zadarskog područja predstavljaju najiskorišteniji prirodni resurs s obzirom da privlače najveći broj resursa te tako čine i resurs koji zahtijeva najveću pažnju u pogledu zaštite okoliše. Plaže su raznovrsne i prilagodljive različitim ukusima posjetitelja od pješčanih, šljunčanih, stjenovitih te uređenih ili divljih. Postoje plaže u blizini samog centra grada do kojih se može doći i pješke poput plaže Kolovare te plaže Borik, a moguće se osvježiti

⁴⁸ Kušen, E., Turistička atrakcijska osnova, Zagreb, 2002., 15

⁴⁹ Jovanović, V., Turizam i prostor, Beograd, 2020., 85

i na samoj zadarskoj rivi. Nešto udaljenije, poznate plaže zadarskog područja uključuju plažu Sakarun na Dugom otoku, plažu Ninska laguna u blizini grada Nina te plaža Zaton u istoimenom mjestu.

Osim prekrasnih plaža, Zadar nudi i mogućnosti za kupališni, nautički i pustolovni turizam na obližnjim rijekama kao što su Zrmanja, Una i Krupa. Aktivnosti uključuju vožnje čamcem, kajakom ili kanuom, ronjenje i rafting.

Destinacija se nalazi na obali Jadranskog mora koje, osim kupališnog turizma, omogućava i druge oblike turizma poput ribolovnog, ronilačkog, nautičkog i još raznih drugih aktivnosti. Bitno je za napomenuti i da blizina Jadranskog mora igra ogromnu ulogu u lokalnoj gastronomiji destinacije o čemu će nešto više biti riječi u nastavku. Osim toga, dodatna posebnost Jadranske obale je njena razvedenost koja je posebno izražena u zadarskom području. Brodski prijevoz uspostavlja neprekidnu povezanost između grada i otočja pa je tako moguće nesmetano odvijanje života lokalnog stanovništva i turista, a otoci koji administrativno pripadaju gradu Zadru te čine zadarski arhipelag su otoci Rava, Molat, Iž, Ist, Premuda i Olib.

Iako sam grad Zadar ne obuhvaća visoko zaštićena prirodna područja, u njegovoj blizini se nalazi pet impresivnih nacionalnih parkova, kao što su Nacionalni park Plitvička jezera, Nacionalni park Paklenica, Nacionalni park Kornati, Nacionalni park Krka i Nacionalni park Sjeverni Velebit. Kratkom vožnjom od Zadra može se doći i do tri parka prirode, poput Vranskog jezera, Parka prirode Telašćica i Parka prirode Velebit.⁵⁰ Navedeni prirodni lokaliteti skup su jednih od najpoznatijih u cijeloj Republici Hrvatskoj radi svojih spektakularnih pejzaža i netaknute prirode. Također, NP Plitvička jezera nalazi se na UNESCO-voj listi zaštićene svjetske baštine, potom planinski lanac Velebit zaštićen je kao svjetski rezervat biosfere, dok je Vransko jezero označeno kao najveće prirodno jezero u Hrvatskoj. Destinaciji Zadar blizina ovih sadržaja uvelike utječe na konkurentsku prednost te na njezinu sveukupnu potražnju. Parkovi Vladimira Nazora i Perivoj kraljice Jelene najveće su zelene površine u samom gradu. U svrhu maksimalnog iskorištavanja njihovih potencijala, počelo se ulagati u dodatne sadržaje kao što su sportski, zabavni i kulturni događaji te je na prostoru ledane u Perivoju kraljice Jelene otvoren i ugostiteljski objekt. No, unatoč pobuđenom interesu turista, ti prostori i dalje zahtijevaju dodatna ulaganja kako bi postigli svoj puni potencijal.

⁵⁰ Turistička zajednica grada Zadra: <https://zadar.travel/hr/aktivnosti/izleti> (preuzeto 09.07.2023.)

Što se tiče flore i faune zadarskog područja, ona je vrlo raznolika te ostavlja još mnogo prostora za valorizaciju. Gastronomska ponuda većinski je oblikovana morskim plodovima poput riba, školjki i ostalih plodova mora. Međutim, područje Zadra nije limitirano samo na kuhinju s morskim plodovima već je zastupljen i uzgoj domaćih životinja i domaćih proizvoda, posebice na otocima i u ruralnim naseljima koja nisu toliko istaknuta u turističkoj ponudi.

Jedan od načina na koji ruralna područja mogu doći do izražaja je i putem daljnjeg razvoja cikloturizma u destinaciji koji, osim što može utjecati na produljenje sezone, daje priliku posjetiteljima da u potpunosti osjete okuse regije te upoznaju prirodu i kulturu bez zagađenja okoliša.

Mediterranska klima koju obilježava toplinom i sunčevom svjetlosti pogoduje autohtonim biljnim vrstama kao što su smokve, masline i vinova loza. Ove biljne vrste osim što su estetski atraktivne i pridonose primorskom pejzažu, one se također sjajno uklapaju u gastronomsku ponudu koja uključuje maslinovo ulje, različita vina, suhe smokve i slično.

6.2. Analiza društvenih resursa

Društvene ili antropogene resurse čine sve one pojave, procesi, događaji i objekti koji u čovjeku stvaraju potrebu za kretanjem u svrhu zadovoljenja svojih društvenih i kulturnih potreba. Dijelimo ih na umjetničke, etnosocijalne, kulturno-povijesne, manifestacijske te ambijentalne resurse.⁵¹

Grad Zadar ima izrazito bogatu i vrijednu povijest pa time i kulturnu baštinu koja danas o njoj svjedoči i privlači mnoge posjetitelje. Većina atraktivnih sadržaja smještena je na zadarskom Poluotoku kojeg odlikuje specifični urbanistički izgledom s rimskim rasporedom ulica (*cardo/decumanus*). Laganom šetnjom poluotokom moguće je obići gotovo pa sve najpoznatije povijesne atrakcije destinacije. Zadarski bedemi, poznati i kao Muraj, od 2017. godine su dio UNESCO-ve Svjetske baštine, što je pridonijelo potrebi za valorizacijom ovog prostora. U 2020. godini, zahvaljujući sredstvima iz Europske unije, bedemi su obnovljeni i revitalizirani, postajući vrijedan kulturni resurs. U okviru projekta "ZADAR BAŠTINI - Integrirani kulturni program Grada Zadra 2020.", na Bedemima je instalirana maketa koja

⁵¹ Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O., Turizam - Ekonomske osnove i organizacijski sustav, Školska knjiga, Zagreb, 2011., 147

prikazuje umanjenu skulpturalnu reprezentaciju povijesne jezgre grada Zadra kao cjeline s kulturno-povijesnim značajem. Ova maketa ima namjeru pružiti lokalnom stanovništvu i posjetiteljima novi uvid u promjene kroz povijest, međusobne odnose prostornih arhitektonskih volumena te organizaciju prostora.⁵²

Među povijesnim spomenicima u Zadru koji su važni za spomenuti su Rimski forum iz 1. stoljeća, utemeljen od strane prvog rimskog cara Gaja Julija Cezara Oktavijana, potom Trg pet bunara, glavna ulica Kalelarga poznata kao "žila kucavica" grada Zadra, gradska lučica Foša u kojoj mnogi građani traže osvježenje tijekom ljetnih mjeseci, te perivoji Vladimira Nazora i kraljice Jelene koji predstavljaju spomenike parkovne arhitekture.

Sakralnih znamenitosti ne nedostaje, one uključuju crkvu sv. Donata koja je jedan od simbola grada Zadra, crkvu sv. Krševana, crkvu sv. Šime, ostatke crkve Stomorica te katedralu sv. Stošije. Kulturnu ponudu grada Zadra bogate i razne palače s davnom prošlošću poput palače Grisogono Vovo, palače Nassis i Petrizio, palače Cedulin te najpoznatije Kneževe palače koja je izgrađena još u 13. stoljeću, a danas čini sjedište Arheološkog muzeja.

Od kulturnih ustanova koje se ističu u Zadru valja izdvojiti Riznicu sv. Frane, spomenuti Arheološki muzej Zadar, Muzej antičkog stakla, Muzej grada Zadra, Narodni muzej Zadar te Muzej iluzija. Osim toga, u blizini Zadra nalaze se i manji, ali vrlo važni spomenici u povijesti zadarskog područja koji nisu dovoljno vrednovani ponajviše radi njihove lokacije. Primjer takvih spomenika su ostaci crkve sv. Stošije u Puntamici, crkva sv. Petra u Diklu, crkva sv. Ivana na Relji, svjetionik u Puntamici te ostaci akvedukta u Ričinama koji datiraju još iz 1. stoljeća.

Zadarska riva, izgrađena 1868. godine, još je jedan vrlo vrijedan resurs, a postala dodatno prepoznatljiva zbog dvaju novih svjetski poznatih instalacija - Pozdrava Suncu i Morskih orgulja. Ove atraktivne urbane instalacije privlače mnogo turista u destinaciju i imaju značajan utjecaj na turističku valorizaciju tog područja. Morske orgulje arhitektonska su instalacija koja koristi morske valove kako bi stvarala zvuk nalik pravim orguljama. Pozdrav suncu, koji je svega par metara udaljen, inovativna je instalacija sastavljena od staklenih panela u kojima su ugrađene solarne ćelije koje tijekom dana crpe sunčevu svjetlost, zatim projektiraju tu svjetlost u različitim bojama i ritmu kada se smanji svijetlost dana i počne padati noć. Po mišljenju autorice, jedino što nedostaje ovim izvanrednim atrakcijama je poboljšanje

⁵² Morski.hr <https://www.morski.hr/na-zadarskim-bedemima-postavljena-maketa-poluotoka-koja-reproducira-zvukove-grada/> (preuzeto 09.07.2023.)

informativnog i signalizacijskog sustava kako bi posjetitelji još bolje mogli razumjeti posebnost ovih atrakcija.

Grad Zadar održava mnogo festivala i manifestacija, većinom tijekom ljetnih mjeseci. Oni pokrivaju različita tematske područja kao što su kultura, vjera, gastronomija, sport i gospodarstvo. Među najpoznatijim su glazbene večeri u crkvi sv. Donata te Zadarsko kazališno ljeto, koje uključuje Festival suvremene glazbe i međunarodni festival suvremenog kazališta "Zadar Snova" i Film forum Zadar.⁵³ Kada su u pitanju kulturno-gastronomski festivali, tu su za izdvojiti "Noć punog miseca" i "Zadarske feštice" koje su izvrsna prilika za upoznavanje lokalnih običaja i kulture te uživanje u bogatstvu gastronomije kroz različite osjetne doživljaje. Nešto noviji glazbeni događaj posvećen mlađoj publici, Zadar Sunset Festival, ove godine održati će se tek treći put. Očekivanja za budući razvoj su velika s obzirom da se do sada događaj pokazao kao uspjeh i vrijedna dopuna turističkoj ponudi.

Također, treba spomenuti i neke druge značajne događaje kao što je Millennium jump, koji se već dugi niz godina održava u Zadru u humanitarne svrhe, a ideja je da skupina ljudi zajedno skoči u more sa zadarske rive. Također, tu je i Wings for Life utrka, također humanitarnog karaktera, a ima za cilj prikupljanje sredstava za istraživanje ozljeda leđne moždine.

Sportsko-rekreacijske građevine u Zadru obuhvaćaju različite objekte koji pružaju mogućnosti za aktivni odmor i rekreaciju. Jedan od takvih objekata je Sportski centar Višnjik, koji uključuje poznatu košarkašku dvoranu Krešimir Ćosić, potom Košarkaška dvorana Jazine, te nogometni stadion Stanovi. Od zabavne infrastrukture tu je tematski park Biograd u Biogradu na Moru, koji predstavlja najveći takav objekt na zadarskom području.

Jedan od ključnih faktora za razvoj turizma destinacije je komunikacijski element, odnosno prometna povezanost. Zadar se ističe kao grad s odlično razvijenom prometnom infrastrukturom, te je jedan od najbolje povezanih gradova u cijeloj državi. Povoljna prometna povezanost pruža turistima lakšu i ugodniju mogućnost kretanja, što je važan faktor koji se uzima u obzir prilikom odabira destinacije.

⁵³ Strategija razvoja turizma Grada Zadra za razdoblje 2016.–2026.: <https://zadar-travel.s3.amazonaws.com/91bf2029-5dea-4d01-a02c-a97a6077bef2/Strategija-razvoja-turizma-Grada-Zadra-2016.-2026.pdf> (preuzeto 10.07.2023.)

6.3. Vrednovanje turističkih atrakcija

Turističke atrakcije prolaze kroz različite faze tijekom svog postojanja te ih se na temelju te činjenice može podijeliti i ocijeniti prema njihovoj trenutačnoj fazi. Atrakcije tako mogu biti afirmirane, one koje su u procesu afirmacije, neafirmirane ili one koje još nisu niti postale atrakcijom.

Afirmirana atrakcija predstavlja prepoznatljiv i kompletan turistički proizvod čija vrijednost označava značajan faktor u privlačenju turista kako domaćih tako i stranih.

Nadalje, atrakcija koja je u procesu afirmacije znači da je prepoznata samo od strane domaćih turista. Iako je manje poznata međunarodnoj publici, lokalno stanovništvo je svjesno njezine vrijednosti i atraktivnosti. Ova faza označava rastući potencijal atrakcije i mogućnost da u budućnosti postane afirmirana.

Neafirmirana atrakcija opisuje one turističke lokalitete koji su poznati samo lokalnom stanovništvu. Ova faza može biti prijelazna točka prema afirmaciji, ukoliko se poduzmu odgovarajući koraci za promociju i razvoj atrakcije.

Atrakcija koja nije u turističkoj funkciji i za koju ne postoji potražnja i neće postojati u narednoj godini označava se kao "Nije atrakcija". To može biti zbog promjena u interesima posjetitelja, nedostatka promocije ili drugih faktora koji utječu na njenu privlačnost za turiste. Međutim, važno je napomenuti da se turističke trendovi mijenjaju, pa se i neafirmirane atrakcije mogu potencijalno razviti i postati popularne u budućnosti.

ATRAKCIJA	OCJENA ATRAKCIJA			
	Afirmirana atrakcija	U procesu afirmacije	Neafirmirana atrakcija	Nije atrakcija
Građevine/ znamenitosti				
Pozdrav Suncu	X			
Crkva sv. Donata	X			

Perivoj Kraljice Jelene			X	
Crkva Sv. Petra u Diklu				X
Muzeji				
Arheološki muzej	X			
Narodni muzej Zadar	X			
Muzej antičkog stakla	X			
Muzej iluzija	X			
Događanja				
Glazbene večeri u crkvi sv. Donata	X			
Zadar Sunset Festival	X			
Millenium jump		X		
Noć punog miseca	X			

Tablica 6. Vrednovanje atrakcija Grada Zadra

Izvor: izrada autorice

Crkva sv. Donata te moderna instalacija Pozdrav suncu u Zadru predstavljaju afirmirane atrakcije s obzirom da privlače veliki broj domaćih i stranih turista i nezaobilazne su za doživjeti pri posjetu destinaciji. Crkva sv. Donata smještena je u samom središtu Poluotoka, više ne obavlja sakralnu funkciju, već služi za održavanje glazbenih festivala i drugih kulturnih događanja, dok je nekoć bila i prostorom Arheološkog muzeja Zadar. S druge strane, Pozdrav suncu jedinstvena je atrakcija, odnosno, instalacijski projekt koji kombinira umjetnost, tehnologiju i prirodu. Sastoji se od 300 višeslojnih staklenih ploča u obliku kruga promjera 22 metra koje skupljaju energiju sunca tijekom dana, a zatim je pretvaraju u električnu energiju i

čine svjetlosnu predstavu tijekom večeri.⁵⁴ Perivoj Kraljice Jelene Medijevke nekoć zvan Gradski perivoj nalazi se pored trga Pet bunara i jedna je od najvećih zelenih površina u gradu. Pruža određeni mir i oazu u centru grada te je smješten tako da ima panoramski pogled na more. Perivoj je poznat među lokalnim stanovništvom koji ga koristi za odmor, šetnju ili rekreaciju, ali nije dosegao širu publiku, odnosno, prepoznatljivost na turističkom tržištu iako drži mnogo potencijala. Iz navedenih razloga, Perivoj kraljice Jelene može se smatrati neafirmiranom atrakcijom. Crkva Sv. Petra u Diklu može se svrstati po rubriku „nije atrakcija“ uzimajući u obzir da ne privlači dovoljan broj posjetitelja te nije prilagođena turističkom tržištu.

U gradu Zadru, muzeji privlače velik broj turista i čine važan dio kulturne ponude svojim postavama te organizacijom radionica, koncerata i izložbi u njihovim prostorima. Uzmimo za primjer Muzej antičkog stakla, suvremeni muzej s jedinstvenom postavom koja obuhvaća čak pet tisuća staklenih objekata iz doba antike. Ovaj muzej pruža fascinantno uvid u povijest i umjetnost antičkog stakla. Potom Arheološki muzej, također važan muzej budući da je i najstariji muzej u gradu i drugi po redu u cijeloj Hrvatskoj. Njegov fundus obuhvaća preko sto tisuća arheoloških predmeta iz svih kulturnih i povijesnih razdoblja. Zatim, Narodni muzej Zadar, osnovan 1962. godine, još je jedna značajna institucija koja sadrži oko sto tisuća objekata. Ovaj muzej čuva baštinski kapital identiteta grada Zadra i šire zadarske regije.⁵⁵ Muzej iluzija u Zadru nešto je drugačije vrste od ostalih navedenih muzeja. To je interaktivna atrakcija s tematikom optičkih iluzija prilagođena za posjetitelje svih dobnih skupina. Iz ovoga bi se dalo zaključiti da su muzeji većinski afirmirane atrakcije.

Kulturna manifestacija glazbene večeri u crkvi sv. Donata održava se već dugi niz godina te privlači ljubitelje glazbe iz cijelog svijeta. Crkva sv. Donata osim po svojoj povijesti, poznata je i po izvrsnoj akustici. Zatim manifestacija zabavnog karaktera, „Noć punog miseca“ turiste privlači, ne samo radi čiste zabave, već radi prilike da поближе upoznaju hranu, običaje i kulturu zadarskog kraja. Zadar Sunset Festival nova je i sve popularnija glazbena manifestacija koja se održava pored instalacije Pozdrav suncu. Posjetitelji iz različitih zemalja svijeta dolaze uživati u elektroničkoj glazbi uz jedinstven ambijent. Kao što je spomenuto, ovaj događaj ima za cilj pružiti nešto drugačiju turističku ponudu koja će isto tako privući posjetitelje različitih interesa. Manifestacija Millenium jump spada pod sportske manifestacije, a osim zabavne, ima i humanitarnu dimenziju. Broj sudionika raste iz godine u godinu, međutim, manifestacija je ponajviše prepoznata od strane domaćih turista i lokalnog stanovništva te je iz tog razloga

⁵⁴ Visit Zadar <https://visitzadar.croatia.hr/hr-hr/pozdrav-suncu> (preuzeto 10.07.2023.)

⁵⁵ Turistička zajednica grada Zadra: <https://zadar.travel/hr/atrakcije/muzeji> (preuzeto 10.07.2023.)

ocijenjena kao neafirmirana atrakcija, dok su ostale navedene ocjenjene kao afirmirane atrakcije.

7. REZULTATI EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA

Za potrebe ovog rada provedeno je empirijsko istraživanje na temu „Uloga lokalnog stanovništva u održivom upravljanju turističkim resursima grad Zadra“. Empirijsko istraživanje znanstveno je istraživanje temeljeno na prikupljanju podataka s ciljem stvaranja novih spoznaja ili provjeru postojećih teorija. U konkretnom istraživanju podaci su prikupljeni putem anketnog upitnika kako bi se omogućilo bolje razumijevanje percepcija, stavova i sudjelovanja lokalnog stanovništva u razvoju turizma.

7.1. Metode i ciljevi istraživanja

Cilj provedenog istraživanja bilo je utvrditi stavove lokalnog stanovništva o razvoju turizma i njihovoj ulozi u turizmu, odnosno, održivom upravljanju turističkim resursima u gradu Zadru putem analiziranja odgovora ispitanika o navedenoj temi. Nakon analize odgovora, cilj je potvrditi ili opovrgnuti postavljene hipoteze te također, doći do određenih spoznaja odnosno zaključaka o tome koje su eventualne mogućnosti za unaprjeđenje odnosa između turizma i lokalnog stanovništva.

Za prikupljanje primarnih podataka korištena je online anketa Google Forms distribuirana putem društvenih mreža, Instagrama i Facebooka, kako bi se došlo do što većeg broja ispitanika. U istraživanju je ukupno sudjelovalo 103 anonimnih ispitanika s područja Zadra kojima je bilo zadano 15 pitanja. Posljednje pitanje bilo je opcionalno te otvorenog tipa kako bi ispitanici, ukoliko žele, mogli izraziti svoje mišljenje, točnije, osobne prijedloge u vezi unaprjeđenja turističke ponude grada Zadra. Većinski su pitanja bila sastavljena na temelju iskazivanja intenziteta zadovoljstva, informiranosti ili podržavanja postavljene tvrdnje te pitanja s ponuđenim odgovorima da/ne. Rezultati su se prikupljali tijekom travnja i lipnja 2023. godine. Pri sastavljanju upitnika vodila se briga o tome da pitanja budu jednostavna i razumljiva

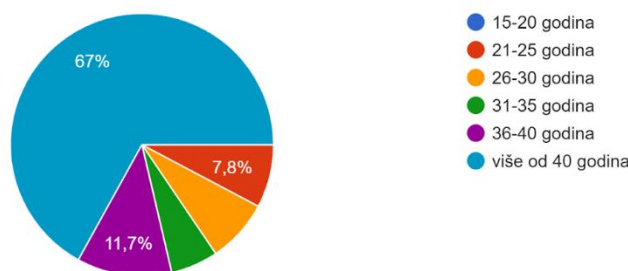
te da ispitaniku cjelokupni upitnik ne oduzme mnogo vremena kako bi i njihovi odgovorili bili što relevantniji.

7.2. Rezultati istraživanja

U anketnom istraživanju, kao što je već rečeno, sudjelovalo je 103 ispitanika. Prvi dio upitnika odnosi se na utvrđivanje njihovih osnovnih sociodemografskih obilježja (spol i dob). Širok raspon godina ispitanika važan je faktor istraživanja jer njime dobivamo uvid u reprezentativnost uzorka, odnosno, može se zaključiti da se problematika ne veže samo na određeni dio populacije. Različite generacije imaju različite poglede i mišljenja na temu stoga je bitno istraživanjem pokriti što veći raspon kako bi i sam zaključak bio što kvalitetniji. U ovom istraživanju raspon godina ispitanika kreće se od 21 do preko 40 godina što čini povoljan uzorak. Najveći broj čini skupina „više od 40 godina“ dok nijedan ispitanik nije označio dobnu skupinu od 15 do 20 godina.

Graf 1. Struktura ispitanika prema dobi

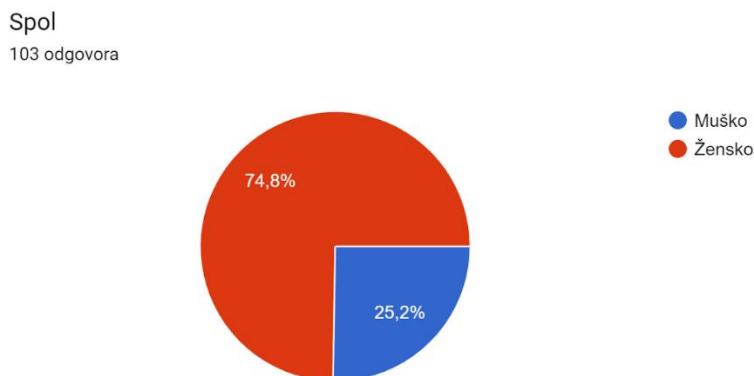
Dob
103 odgovora

Izvor: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdN19Y3zq22KNAahW4yTistAW7AUYDRUNmazNAL4oKGejxFeg/vie/wform?usp=sf_link (13.07.2023.)

Od ukupnog broj ispitanika, njih 77, odnosno 77,8%, je ženskog spola, dok je ostalih 26, odnosno 25,2%, muškoga spola. Postotak ispitanika ženskog spola značajno je veći od ispitanika muškog spola što će vizualno prikazati i graf u nastavku.

Graf 2. Struktura ispitanika prema spolu

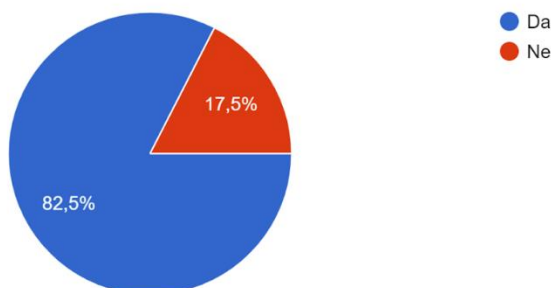

Izvor: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdN19Y3zq22KNAahW4yTistAW7AUYDRUNmazNAL4oKGejxFeg/viewform?usp=sf_link (11.07.2023.)

Nadalje, slijedi prikaz koji će nam ukazati koliko su stanovnici grada Zadra upoznati sa samim pojmom održivog upravljanja, a to nam daje određenu polazišnu točku za ostatak upitnika. Ispitanicima je zadano jednostavno pitanje s mogućim odgovorima da/ne.

Graf 3. Upoznatost ispitanika s pojmom održivog upravljanja

1. Znete li što podrazumijeva održivo upravljanje?
103 odgovora

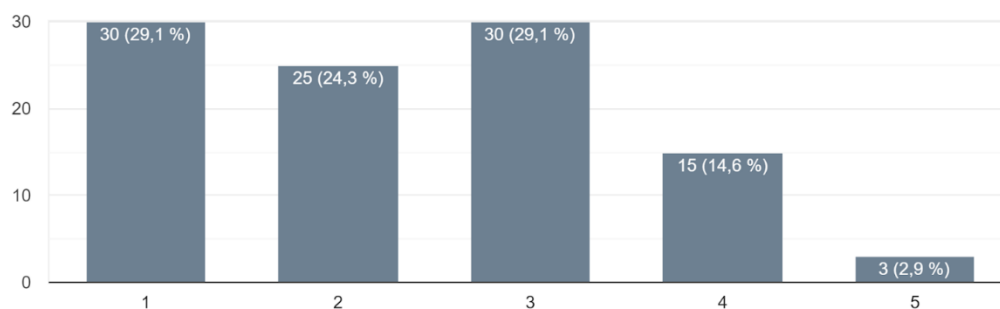
Izvor: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdN19Y3zq22KNAahW4yTistAW7AUYDRUNmazNAL4oKGejxFeg/viewform?usp=sf_link (13.07.2023.)

Većina ispitanika odgovorila je kako zna što podrazumijeva održivo upravljanje, preciznije govoreći, njih 82,5% te je 17,5% ispitanika odgovorilo kako uopće nije upoznato s pojmom. Ovaj rezultat nam govori kako je među ispitanicima prisutno temeljno znanje o temi, no ipak, bilo bi povoljnije kada bi postotak onih koji ne poznaju pojam bio još manji s obzirom da poznavanje pojma stvara samo osnovu za daljnje uključjenje u razvoj turizma kod lokalnog stanovništva.

Sljedeće pitanje ima za svrhu utvrditi koliko su ispitanici informirani o planovima o održivom upravljanju resursa u gradu Zadru. Bilo je moguće procijeniti informiranost ocjenama od 1 do 5 gdje ocjena 1 znači „nimalo informiran/a“ dok ocjena 5 označava „u potpunosti informiran/a“.

Graf 4. Informiranost ispitanika o planovima koji uključuju održivo upravljanje resursa u gradu Zadru

2. U kojoj ste mjeri informirani o planovima o održivom upravljanju resursima u gradu Zadru? (1- nimalo informiran/a, 5- u potpunosti informiran/a)
103 odgovora

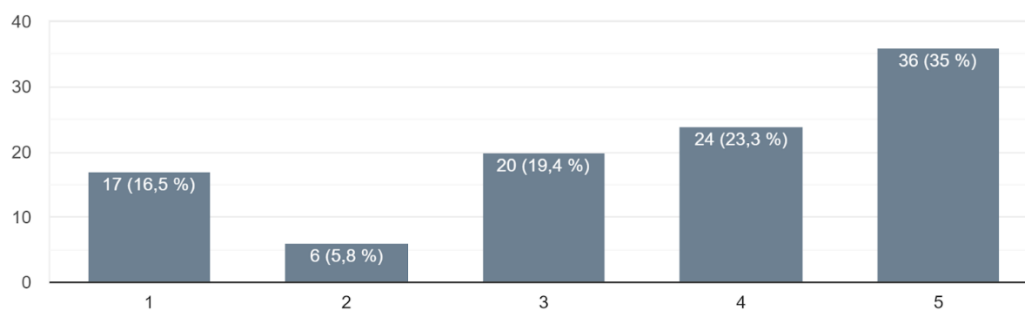
Izvor: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdN19Y3zq22KNAahW4yTistAW7AUYDRUNmazNAL4oKGejxFeg/vie/wform?usp=sf_link (13.07.2023.)

Iz grafičkog prikaza se da iščitati kako je najviše ispitanika odgovorilo kako uopće nije informirano o planovima o održivom upravljanju turističkim resursima te je jednak broj ispitanika dalo neutralan odgovor na pitanje (29,1%). Najmanji postotak uključuje ispitanike koji su u potpunosti informirani, samo 2,9% ispitanika, dok je 14,6% posto ispitanika odgovorilo kako je informirano, ali ne u potpunosti. Ovi rezultati ukazuju na vrlo slabu informiranost lokalnog stanovništva o planovima održivog upravljanja turističkim resursima u

destinaciji te potrebu za rad na unaprjeđenju istog. Potom je ispitano koliko ispitanici podržavaju tvrdnju da o važnosti njihove uloge u donošenju odluka o budućnosti turizma u gradu Zadru.

Graf 5. Važnost uloge lokalnog stanovništva u odlukama vezanih za budućnost turizma destinacije Zadar

3. Slažete li se da je Vaša uloga važna u donošenju odluka o budućnosti turizma u gradu Zadru? (1 - uopće se ne slažem, 5 - u potpunosti se slažem)
103 odgovora

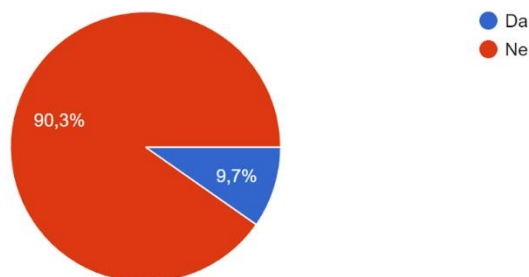
Izvor: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdN19Y3zq22KNAahW4yTistAW7AUYDRUNmazNAL4oKGejxFeg/vie/wform?usp=sf_link (13.07.2023.)

Prema rezultatima može se zaključiti kako se najviše ispitanika u potpunosti slaže sa zadanom tvrdnjom, točnije 35% njih, potom 23,3% ispitanika se slaže, ali ne u potpunosti dok je 19,4% njih ostalo neutralno. Dio ispitanika koji se uopće ne slaže s tvrdnjom iznosi 16,5% što bi se moglo pripisati nedovoljnoj edukaciji lokalnog stanovništva o tome koliko je njihov doprinos važan za uspješan razvoj turizma te očuvanje resursa u destinaciji. Sljedeće pitanje ima za cilj utvrditi koliko od ispitanih stanovnika sudjeluje na određeni način u odlukama o planovima razvoja turizma u Zadru.

Graf 6. Postotak ispitanika koji sudjeluju u odlukama o planovima razvoja turizma u Zadru

4. Sudjelujete li već na neki način u odlukama o planovima razvoja turizma u gradu Zadru?

103 odgovora

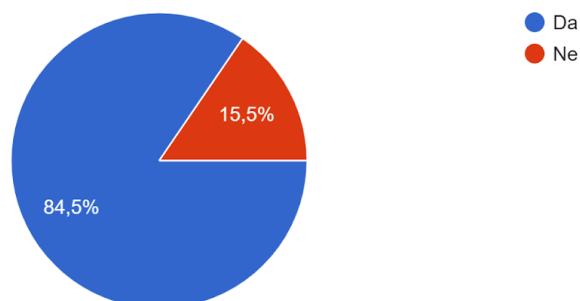
Izvor: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdN19Y3zq22KNAahW4yTistAW7AUYDRUNmazNAL4oKGejxFeg/viewform?usp=sf_link (13.07.2023.)

Od ukupnog broja ispitanika, samo njih 10 je odgovorilo kako aktivno sudjeluje, dok ostatak, odnosno, njih 90,3% uopće ne sudjeluje u odlukama o planovima vezanim za turizam u gradu Zadru. Postotak onih ispitanika koji ne sudjeluju u razvoju turizma je značajan te bi se svakako trebale poduzeti mjere kako bi se taj postotak smanjio. Ovaj podatak potvrđuje drugu postavljenu hipotezu, da lokalno stanovništvo nije dovoljno uključeno u održivi razvoj destinacije i njezinih resursa. Zatim se onim ispitanicima koji su dali negativan odgovor postavilo pitanje o tome jesu li voljni sudjelovati u budućnosti iako trenutno ne sudjeluju.

Graf 7. Spremnost ispitanika za sudjelovanje u razvoju turizma grada Zadra

5. Ako ne sudjelujete, jeste li voljni sudjelovati u odlukama o planovima razvoja turizma u gradu Zadru?

97 odgovora

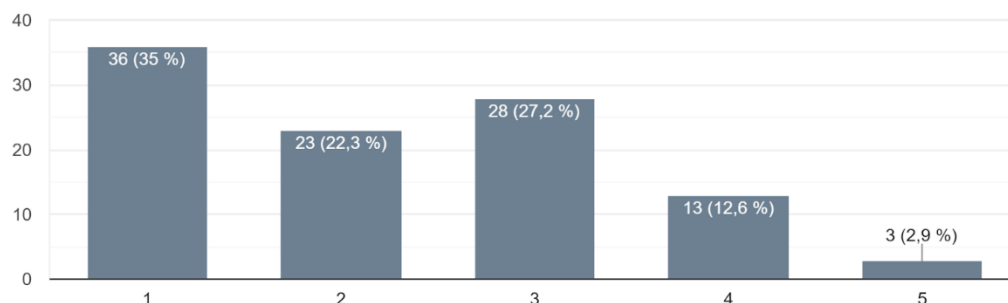

Izvor: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdN19Y3zq22KNAahW4yTistAW7AUYDRUNmazNAL4oKGejxFeg/viewform?usp=sf_link (13.07.2023.)

Ispitivanjem spremnosti onih ispitanika koji nisu uključeni u donošenje odluka o razvoju turizma da se u budućnosti uključe, može se zaključiti kako su pretežito odgovori potvrdni. Točnije, 84,5% ispitanika bi se voljelo uključiti u odluke vezane za turizam u njihovom gradu što nas dovodi do sljedećeg pitanja u upitniku koje bi moglo pružiti određenu pozadinu dobivenim rezultatima iz posljednja dva pitanja.

Graf 8. Mjerenje informiranosti ispitanika o načinima sudjelovanja u razvoju turizma u gradu Zadru

6. U kojoj ste mjeri upoznati o načinima sudjelovanja u razvoju turizma u gradu Zadru? (1 - nisam upoznat/a, 5 - u potpunosti sam upoznat/a)
103 odgovora

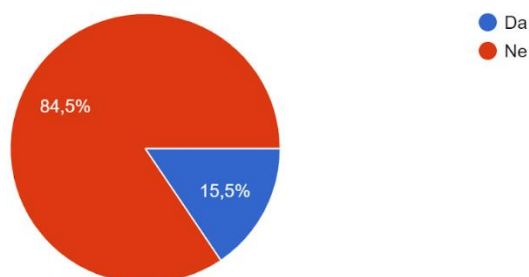
Izvor: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdN19Y3zq22KNAahW4yTistAW7AUYDRUNmazNAL4oKGejxFeg/vie/wform?usp=sf_link (13.07.2023.)

Najveći broj odgovora pripao je najniže rangiranom ponuđenom odgovoru, točnije, čak 35% ispitanika odgovorilo je s „nisam upoznat/a“. Ostatak odgovora varira, sljedeći najzastupljeniji odgovor je neutralan što bi podrazumijevalo da kod tih ispitanika postoji određena informiranost, dok je najmanji postotak, 2,9%, onih ispitanika koji su u potpunosti upoznati o načinima sudjelovanja. Ovi podaci mogu se povezati s prijašnjim dobivenim rezultatima te izvući zaključak o tome kako lokalno stanovništvo ima želje i volje sudjelovati, međutim, prepreku im stvara manjak dostupnih informacija o mogućim načinima da to i učine. Zatim je ispitan stav stanovnika o dolasku turista u destinaciju.

Graf 9. Stav ispitanika o dolasku turista u destinaciju

7. Smeta li Vam dolazak turista u destinaciju?

103 odgovora

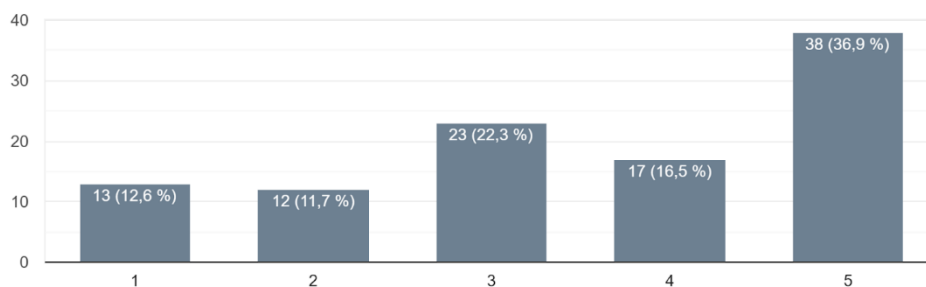
Izvor: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdN19Y3zq22KNAahW4yTistAW7AUYDRUNmazNAL4oKGejxFeg/vie/wform?usp=sf_link (13.07.2023.)

Prema rezultatima upita, 84,5% ispitanika ne smeta dolazak turista u destinaciju što ukazuje na to da lokalno stanovništvo podržava razvoj turizma u Zadru i može se reći da su svjesni koristi koje ono donosi. Nadalje, slijedi pitanje ponajviše vezano za najistaknutiji resurs turizma destinacije Zadar, a to su plaže, te ostatak turističkih sadržaja. Ispitanicima je bio zadatak odrediti u kojoj mjeri podržavaju tvrdnju da je na plažama i ostalim turističkim sadržajima, u ljetnim mjesecima preveliki broj turista.

Graf 10. Mjerenje zadovoljstva ispitanika brojem turista u destinaciji tijekom ljetne sezone

8. Slažete li se da na plažama i drugim turističkim sadržajima ima previše turista u ljetnim mjesecima? (1 - uopće se ne slažem, 5 - u potpunosti se slažem)

103 odgovora

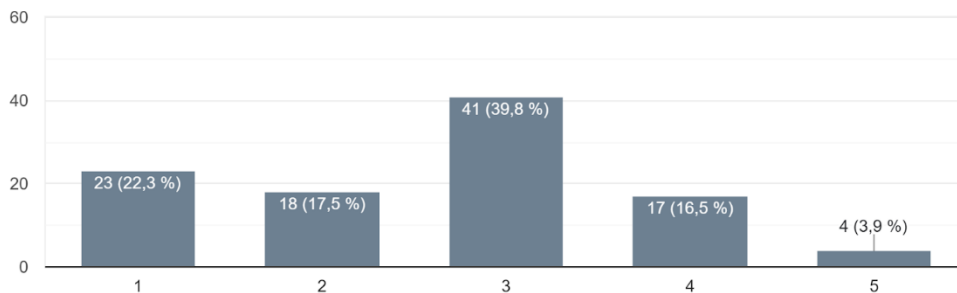
Izvor: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdN19Y3zq22KNAahW4yTistAW7AUYDRUNmazNAL4oKGejxFeg/vie/wform?usp=sf_link (13.07.2023.)

Odgovori ispitanika su podijeljeni, no ipak, najveći postotak je onih koji se u potpunosti slaže s tvrdnjom da je turista tijekom ljetnih mjeseci previše, njih 36,9%. Postotak onih koji se

slažu s tvrdnjom, no ne u potpunosti, iznosi 16,5%. Potom drugi najzastupljeniji odgovor je od onih ispitanika koji se niti slažu niti ne slažu s tvrdnjom s 22,3% te ostatak pripada onima koji se ne slažu s tvrdnjom. Ovi rezultati ne idu u korist istinitosti prve hipoteze, a to je da lokalno stanovništvo smatra kako se turističkim resursima upravlja na održiv način. Nakon toga, ispitanici su trebali ocijeniti svoje zadovoljstvo promjenama koje su se dogodile u gradu Zadru kao posljedica djelovanja turizma.

Graf 11. Zadovoljstvo ispitanika promjenama nastalim utjecajem turizma

9 Ocijenite svoje zadovoljstvo promjenama koje su se dogodile u gradu Zadru kao posljedica djelovanja turizma. (1 - vrlo sam nezadovoljan/na, 5 - vrlo sam zadovoljan/na)
103 odgovora

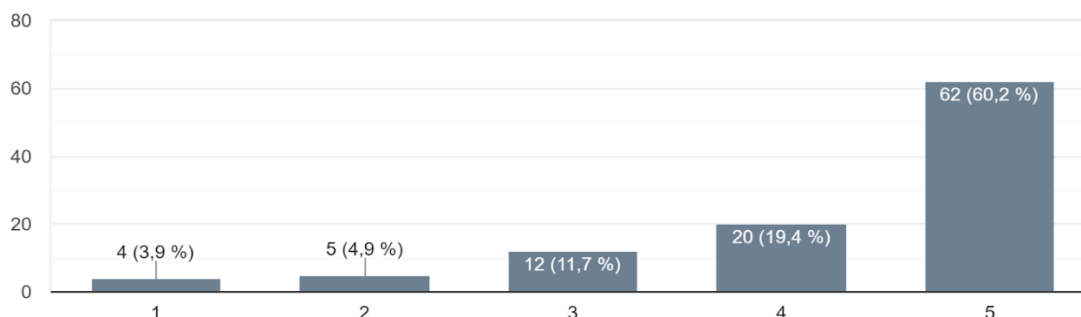
Izvor: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdN19Y3zq22KNAahW4yTistAW7AUYDRUNmazNAL4oKGejxFeg/viwwform?usp=sf_link (13.07.2023.)

Prema odgovorima ispitanika dalo bi se zaključiti kako su pretežito neodlučni, odnosno, njih 39,8% (što čini i sveukupno najviši postotak) niti je nezadovoljno niti zadovoljno promjenama. Zanimljiv je i podatak da je ipak znatno više onih koji su vrlo nezadovoljni (22,3%) od onih koji su vrlo zadovoljni (3,9%) promjenama. To može biti uslijed više faktora, a s obzirom da smo zaključili kako je većina ispitanika spremno primiti turiste u destinaciju, javlja se opcija nezadovoljstva lokalnog stanovništva upravljanjem turizmom više nego što je problem u samom prisustvu turizma. Dalje slijedi pitanje koje ima za svrhu utvrditi podržavaju li ispitanici tvrdnju da prekomjernom gradnjom dolazi do narušavanja prirodnog okoliša grada Zadra.

Graf 12. Stav ispitanika o prekomjernoj gradnji turističkih sadržaja u gradu Zadru

10. Slažete li se da prekomjerna gradnja turističkih sadržaja narušava prirodni okoliš grada Zadra?
(1 - uopće se ne slažem, 5 - u potpunosti se slažem)

103 odgovora

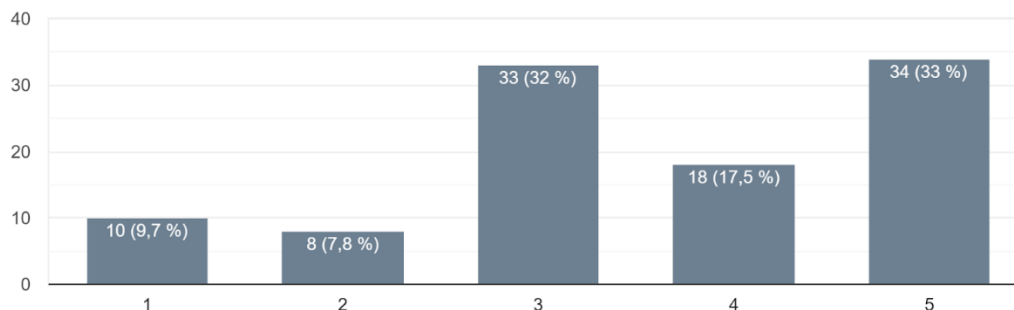
Izvor: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdN19Y3zq22KNAahW4yTistAW7AUYDRUNmazNAL4oKGejxFeg/viewform?usp=sf_link (13.07.2023.)

Nakon ovog pitanja dobivamo jasnu sliku stava ispitanika prema prekomjernoj gradnji turističkih sadržaja, čak 60,2% ispitanika izrazilo je kako se u potpunosti slaže da prekomjerna gradnja narušava prirodni okoliš grada Zadra. Ostatak odgovora je gotovo jednakomjerno raspodijeljen, no sljedeći najzastupljeniji odgovor je da se ispitanici slažu, ali ne u potpunosti sa postavljenom tvrdnjom. Stoga, ovakav rezultat daje naslutiti kako je lokalno stanovništvo osjetljivo na besciljnu gradnju u turističke svrhe te brinu o tome kako će ona utjecati na inače očuvan prirodan okoliš njihovog kraja. Potom su ispitani stavovi ispitanika o dolasku turista u destinaaciju, točnije, uzrokuje li njihov prekomjeran dolazak postepeno uništavanje turističkih resursa.

Graf 13. Stav ispitanika o negativnom utjecaju prekomjernog dolaska turista na turističke resurse

11. Slažete li se da se prekomjernim dolaskom turista postepeno uništavaju turistički resursi (npr. kulturni spomenici, plaže, parkovi..)? (1 - uopće se ne slažem, 5 - u potpunosti se slažem)

103 odgovora

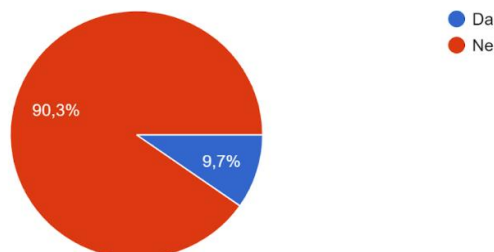
Izvor: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdN19Y3zq22KNAahW4yTistAW7AUYDRUNmazNAL4oKGejxFeg/viewform?usp=sf_link (13.07.2023.)

Stavovi ispitanika na zadanu temu su podijeljeni, 33% ispitanika u potpunosti se slaže s tvrdnjom da prekomjerman dolazak turista loše utječe na turističke resurse te je taj stav ujedno i najzastupljeniji. Odmah nakon, slijedi postotak ispitanika koji su neutralni na temu s 32%, dok najmanji broj ispitanika ne podržava tvrdnju (ukupno 18 ispitanika odgovorilo je kako se u potpunosti ne slaže ili jednostavno ne slaže s tvrdnjom). Dakle većina njih ipak smatra kako postoji negativan utjecaj velikog broja turista na cilj očuvanja kulturnih spomenika, plaža, parkova i drugih resursa grada Zadra što zajedno s proteklim pitanjem djelomično opovrgava prvu postavljenu hipotezu. Ispitanicima je potom bilo postavljeno pitanje gdje se traži njihovo mišljenje o tome ulaže li grad Zadar dovoljno napora u očuvanje resursa.

Graf 14. Mišljenje ispitanika o količini napora koje grad Zadar ulaže u očuvanje resursa

12. Smatrate li da grad Zadar ulaže dovoljno napora u očuvanje resursa?

103 odgovora

Izvor: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdN19Y3zq22KNAahW4yTistAW7AUYDRUNmazNAL4oKGejxFeg/vie/wform?usp=sf_link (13.07.2023.)

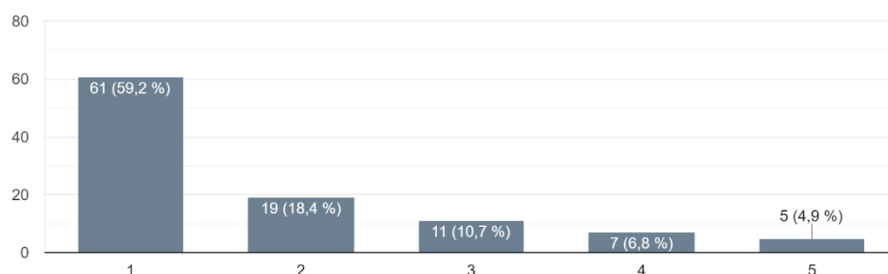
Prema grafu jasno može se zaključiti većinski stav ispitanika, gdje je čak 90,3% njih odgovorilo kako smatra da Grad Zadar ne ulaže dovoljno u očuvanje turističkih resursa. Ovakav rezultat ukazuje na pretežito nezadovoljstvo lokalnog stanovništva s trenutnim stanjem brige o turističkim resursima što može imati negativne posljedice na razvoj grada. Ovaj faktor važno je uzeti u obzir pri daljnjem planiranju i donošenju odluka kako bi se postiglo održivo korištenje resursa te naposljetku i zadovoljstvo lokalnog stanovništva. Nakon ovog rezultata prva hipoteza može se smatrati opovrgnutom te se može zaključiti kako lokalno stanovništvo ne smatra da se turističkim resursima upravlja na održiv način. Sljedeće pitanje odnosi se na stav ispitanika prema razini kontrole koje lokalno stanovništvo ima nad razvojem turizma u destinaciji.

Graf 15. Stav ispitanika o razini kontrole koju imaju nad razvojem turizma u Zadru

13. Slažete li se da lokalno stanovništvo grada Zadra ima kontrolu nad razvojem turizma u gradu?

(1 - uopće se ne slažem, 5 - u potpunosti se slažem)

103 odgovora

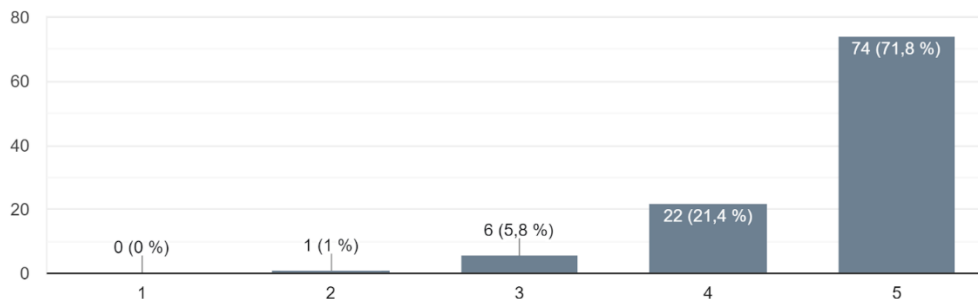
Izvor: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdN19Y3zq22KNAahW4yTistAW7AUYDRUNmazNAL4oKGejxFeg/vie/wform?usp=sf_link (13.07.2023.)

Od ukupnog broja ispitanika, 59,2% njih uopće ne podržava tvrdnju da lokalno stanovništvo ima kontrolu nad razvojem turizma u gradu Zadru. Ostatak odgovora varira, ali većinski su odgovori na strani negativnog stava prema temi, dok je samo 12 ispitanika odgovorilo kako se slaže s tvrdnjom. Vidljivo je kako se lokalno stanovništvo osjeća isključeno iz procesa odlučivanja i planiranja vezanih za turizam u njihovom gradu. Slučaj gdje lokalno stanovništvo osjeća nedostatak kontrole može imati negativne posljedice na turizam poput pojave frustracije te odbijanja buduće suradnje. Potrebno je uvažiti njihova mišljenja te omogućiti transparentnost informacija kako bi se postigla ravnoteža između razvoja turizma i dobrobiti lokalnog stanovništva. Zaključno s ovim rezultatom, može se potvrditi istinitost druge hipoteze kako lokalno stanovništvo nije dovoljno uključeno u održivi razvoj turizma destinacije i njezinih resursa. Ispitanicima je potom postavljeno pitanje vezano uz potrebu daljnjeg educiranja lokalnog stanovništva kako bi ih se osposobilo za stvaranje doprinosa održivom razvoju turizma destinacije.

Graf 16. Stav ispitanika o potrebi provedbe daljnje edukacije lokalnog stanovništva

14. Slažete li se da je potrebna daljnja edukacija lokalnog stanovništva kako bi moglo doprinijeti održivom razvoju turizma destinacije? (1 - uopće se ne slažem, 5 - u potpunosti se slažem)

103 odgovora

Izvor: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdN19Y3zq22KNAahW4yTistAW7AUYDRUNmazNAL4oKGejxFeg/vie/wform?usp=sf_link (13.07.2023.)

Analizirajući odgovore na postavljeno pitanje jasno je kako se velika većina ispitanika (71,8% - „u potpunosti se slažem“, 21,4% - „slažem se“ što je ukupno 93,2%) podržava tvrdnju da je potrebna daljnja edukacija lokalnog stanovništva kako bi njihov doprinos održivom razvoju grada Zadra bio značajan. Čak niti jedan ispitanik nije odgovorio da se uopće ne slaže s tvrdnjom, dok je samo jedan odgovor protiv zadane tvrdnje. Bitno je da se ova spoznaja ozbiljno shvati te da se poduzmu određene radnje kako bi se lokalno stanovništvo osjećalo spremnije za sudjelovanje u daljnjim odlukama i planovima. To se može postići, kao što je već

spomenuto u radu, organiziranjem edukativnih programa, radionica, seminara i slično. Zaključno s ovim rezultatom, moguće je potvrditi istinitost treće hipoteze, a to je da lokalno stanovništvo nije dovoljno osposobljeno za sudjelovanje u održivom upravljanju turističkim resursima grada Zadra te da postoji potreba za daljnjom edukacijom.

Na kraju upitnika, ispitanicima je bilo postavljeno opcionalno pitanje gdje su mogli ostaviti svoje prijedloge za unaprjeđenje turističke ponude grada Zadra, neki od najzanimljivijih odgovora su sljedeći:

Koji su Vaši prijedlozi za unaprjeđenje turističke ponude grada Zadra?

- *Ne dozvoliti da turizam buja stihijski i samo brojiti turiste i broj noćenja. Sustavno, planski razvijati turizam. Mislim da turizam kakav imamo u Zadru ima više štete nego koristi. Nisam protiv dolaska turista već sam protiv sustava (krivih ljudi i politike) koji upravlja turizmom. Umjesto da pokažemo turistima našu kulturu, tradiciju i povijest Zadra, mi smo se okrenuli jeftinim trikovima kako što brže zgrnuti lovu, a uložiti minimalno. Imam osjećaj da je turizam nekima sredstvo za okretanje love i prljavu zaradu.*
- *Više autohtonih prehrambenih proizvoda. Više informacija o kulturnim znamenitostima, kvalitetnija ponuda (koncerti, izložbe, predstave, performansi...). Daljnji razvoj eko turizma u zaleđu Zadra i na otocima.*
- *Grad i županiju treba turistički bolje povezati. Odmak od tranzicijskog (stihijskog) turizma kroz koordinirano umrežavanje te prezentaciju prirodnih, kulturnih, gastronomskih i ostalih resursa županije kako bi se goste duže zadržalo i disperziralo po Županiji. Uz dužu sezonu, raznolikost ponude i ostale pozitivne posljedice valja istaknuti i posljedično smanjenje turističkog pritiska na staru gradsku jezgru u srcu sezone. S druge strane sam centar Grada treba hitnu reviziju strategije turističkog razvoja ali i nove političke pristupe problemima vezanim uz turizam u Zadru.*
- *Ozeleniti grad koji je pretvoren u betonjaru, reducirati gradnju ovih sivih besprizornih građevina i zabraniti gradnju nižih katnica bez krova. Zabraniti fasade u sivoj i crnoj boji koje narušavaju dalmatinsku tradiciju bojanja zgrada i kuća.*

- *Triba smanjiti broj turista. Izbacili su stanovnike iz grada. Previše je betonizacije i apartmanizacije koja se širi nekontrolirano. U korist pojedinaca, a na štetu šire zajednice. U budućnosti će se uvidjeti da se pogrišilo. Tada će biti kasno.*
- *Grad se intenzivno izgrađuje, no nedostaje infrastruktura koja prati masovnu gradnju objekata. To znači, prometna struktura i vanapartmanska ponuda. Osim toga, zelenilo. U potezu od Dikla prema Supernovoj zaobilaznicom, imamo veliki pojas šume koja bi se dala urediti u park za šetnju i sitnu rekreaciju, npr. trčanje, bicikl, stolni tenis... Nadalje, Ravni Kotari su idealno pozicionirani za zoološki vrt, pa čak i auto safari. Zatim, Golf igralište je nešto što bi enormno podiglo kvalitetu turizma u Zadru i okolici, jer je to zanimljivo stranim turistima boljeg financijskog statusa, a s takvima se ostvaruje promet i u drugim djelatnostima. Ima puno ideja, ovo je samo jedan mali dio...*
- *Omogućiti lokalnom stanovništvu lijep život u Gradu - kad su domaći ljudi zadovoljni i lijepo im je živjeti u svom mjestu, biti će i turistima. Osim toga, turistima je draži autentičan doživljaj mjesta, nego kulisa globalno identične zabave i okoliša.*
- *Komunikacija s lokalnim stanovništvom i njihovo uključivanje o donošenju odluka strategija, očuvanja tradicije (u smislu da se ne narušava u drastičnoj mjeri svakodnevnica lokalnog stanovništva i života grada). U ljetnim mjesecima život grada je u potpunosti podređen turizmu, pogotovo Poluotok, te je potrebno naći kvalitetan balans koji trenutno ne postoji.*
- *U gastro ponudu obvezno unijeti lokalna, tradicionalna jela, posebice u ugostiteljskim objektima na Poluotoku, a smanjiti ili čak izbaciti pizzu, kebabe i slično.*
- *Rasterećivanje gradske jezgre od prometa. Urediti parkiranje na način da samo ljudi sa dozvolom mogu ići autom na poluotok. Urediti parking za turiste izvan grada te redovitu autobusnu liniju prema centru. Osmisliti ponudu sadržaja u centru da bude autentičnija.*
- *Više edukativnih sadržaja o samoj povijesti grada, zanimljivih lokacija, više događanja u samom gradu u ljetnim mjesecima (a i u zimskim jer je klima pogodna i za zimski turizam) itd...*

- *Teško pitanje, puno štete je počinjeno i teško popravljivo, ali definitivno stari grad osloboditi od terasa restorana i pokušati vratiti bar djelomično domicilno ili stanovništvo koje živi cijelu godinu u njemu nazad.*

Analizirajući ukupne odgovore ispitanika, dao bi se izvući zaključak kako lokalno stanovništvo u suštini nema problem s pojavom turista i turizma u gradu Zadru, dapače, uviđaju koristi koje im ono odnosi. Također, primjećuje se njihova voljnost za ostvarenjem pozitivnog suživota s turistima te predstavljanjem njihovog kraja u njegovom istinskom ruhu. Međutim, lokalno stanovništvo uviđa teškoće kod načina vođenja i upravljanja turizmom destinacije i njenim pripadajućim resursima. Moglo bi se zaključiti kako se lokalno stanovništvo ponajviše osjeća kao promatrač, a ne i aktivni sudionik. Ispitanici su izrazili brigu za održavanjem njihove normalne svakodnevice te očuvanjem autentičnosti i tradicije njihovog kraja. Dobiva se određeni dojam kako je lokalno stanovništvo zajedno s njihovim željama i potrebama stavljeno u drugi plan dok je u glavnom fokusu turizam i stvaranje profita, posebice tijekom ljetnih mjeseci. Ipak, među lokalnim stanovništvom postoji interes za sudjelovanje u održivom planiranju turizma, no nisu postignuti preduvjeti za ostvarenje istog, a to je prvenstveno posvećenost gradskih vlasti i turističkih organizacija prema njihovim željama i potrebama, a potom i adekvatna edukacija o svim mogućnostima sudjelovanja.

8. ZAKLJUČAK

Održivi razvoj poprima sve veću važnost u 21. stoljeću u svim gospodarskim sektorima, među kojima je i turizam. Turizam kao takav ima poseban interes za implementacijom održivosti s obzirom da njegov opstanak izravno ovisi o očuvanju okoliša. Neizostavan dio postizanja održivog razvoja neke destinacije je uključivanje lokalnog stanovništva u procese donošenja odluka i planiranja. Ukoliko ne postoji njihov utjecaj ili je taj utjecaj preslab, sve ostale dimenzije potrebne za postizanje održivog turističkog razvoja neće biti u mogućnosti postići svoj puni potencijal.

Zadar je grad s bogatom poviješću i prirodnim resursima koji svake godine privlači ogroman broj turista iz cijelog svijeta. Činjenica je kako razvoj turizma destinaciji stvara velike koristi, no isto tako, ukoliko se razvojem ne upravlja planski i poštivanjem svih interesnih strana, ono može dugoročno napraviti ogromne štete kako na okoliš, tako i na lokalnu zajednicu. Stoga, nužno je osigurati aktivno sudjelovanje lokalnog stanovništva u turističkom razvoju jer uvažavanje njihovih briga, želja i potreba uvelike doprinosi očuvanju lokalne kulture, običaja i prirodnog okoliša.

Prema istraživanju provedenom u svrhu ovog rada, opovrgnuta je prva postavljena hipoteza, odnosno, ustanovljeno je da lokalno stanovništvo ne smatra da se turističkim resursima grada Zadra upravlja na održiv način. Također, istraživanje je pokazalo da lokalno stanovništvo, iako voljno, većinski ni na koji način ne sudjeluje u odlukama o planovima razvoja turizma te nisu dovoljno informirani o načinima sudjelovanja čime je potvrđena druga hipoteza koja govori da lokalno stanovništvo nije dovoljno uključeno u održivi razvoj destinacije i njezinih resursa. Nadalje, lokalno stanovništvo nije dovoljno informirano o planovima o održivom upravljanju resursima te smatraju da im je potrebna daljnja edukacija kako bi mogli doprinijeti održivom razvoju turizma grada Zadra. Ovime je potvrđena i treća hipoteza koja tvrdi da lokalno stanovništvo nije dovoljno osposobljeno za održivo upravljanje resursima.

Lokalno stanovništvo u globalu ima pozitivan stav prema turizmu, no postoji određena negativnost usmjerena prema skupinama odgovornim za njegovo upravljanje te se ne osjećaju kao da oni mogu utjecati na smjer razvoja turizma. Postizanje ravnoteže između razvoja turizma i dobiti lokalne zajednice te dugoročne uspješnosti održivog upravljanja turističkim resursima zahtijeva kontinuiranu suradnju svih dionika. Za pozitivne promjene nikada nije kasno, stoga, uz međusobno poštovanje i razumijevanje svih interesnih skupina, grad Zadar

može biti destinacija očuvanog kulturnog identiteta i prirodnog okoliša te zadovoljnih građana dok istovremeno turistima pruža nezaboravna iskustva.

LITERATURA

Knjige i članci:

- Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O., Turizam - Ekonomske osnove i organizacijski sustav, Školska knjiga, Zagreb, 2011.
- Kušen, E., Turistička atrakcijska osnova, Zagreb, 2002.
- Krivošejev, V., Upravljanje baštinom i održivi turizam, Beograd, 2014.
- Geić, S., Menadžment selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, Split, 2011.
- Magaš D., Vodeb K., Zadel Z., Menadžment turističke organizacije i destinacije, Opatija - Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, 2018.
- Cetinski, V.: Strateško upravljanje razvojem turizma i organizacijska dinamika, Fakultet za hotelski menadžment, Opatija, 2005.
- Vrtiprah, V., Kulturni resursi kao činitelj turističke ponude u 21. stoljeću, Ekonomska misao i praksa, 2006.
- Pavlović, V., Univerzitet i održivi razvoj, Beograd, 2011.
- Vujić, V., Menadžment održivog razvoja turizma // Održivi razvoj turizma, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2005.
- Vujić, V., Održivi razvoj turizma, Fakultet za turistički i hotelski menadžment, Rijeka, 2005.
- Herceg, N., Okoliš i održivi razvoj, Zagreb, 2013.
- Bikić, D., Održivi turistički razvoj priobalne destinacije, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija, 2016.
- Magaš, D., Management turističke organizacije i destinacije, Sveučilište u Rijeci, 2003.

- E.Rudan, Uloga lokalnog stanovništva u razvoju turizma destinacije, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija, 2012.
- Popesku, J. Menadžment turističke destinacije, Beograd, 2011.
- Poljanec-Borić, S., Sistemski uvjeti za razvoj turizma u hrvatskim nerazvijenim područjima: prilog razumijevanju uloge države u primjeni politike održivoga razvoja, Turizam, vol. 48, 2000.
- Vukonić, B., Turizam u susret budućnosti, Mikrorad, Zagreb, 1994.
- Petrić, L., Upravljanje razvojem turizma – aktualne teme i trendovi, Sveučilište u Splitu, Split, 2012.
- Kala D., Bagri S.C., Barriers to local community participation in tourism development: Evidence from mountainous state Uttarakhand, India, 2018.
- Petrić, L., Empowerment of communities for sustainable tourism development: Case of Croatia, Tourism: An International Interdisciplinary Journal vol. 55, br. 4, 2007.
- Jovanović, V., Turizam i prostor, Beograd, 2020.

Internet izvori:

- Visit Zadar: <https://visitzadar.croatia.hr/hr-hr/pozdrav-suncu>
- Turistička zajednica grada Zadra: <https://zadar.travel/hr/atrakcije/muzeji>
- Strategija razvoja turizma Grada Zadra za razdoblje 2016.–2026.: <https://zadar-travel.s3.amazonaws.com/91bf2029-5dea-4d01-a02c-a97a6077bef2/Strategija-razvoja-turizma-Grada-Zadra-2016.-2026.pdf>
- Morski.hr: <https://www.morski.hr/na-zadarskim-bedemima-postavljena-maketa-poluotoka-koja-reproducira-zvukove-grad/>
- Novi Radio Zadar: <https://www.noviradio.hr/zadar-u-2022-ostvario-99-posto-nocenja-u-odnosu-na-2019/>
- UNWTO <https://www.unwto.org/>

POPIS PRILOGA:

Slika 1. „Magična“ peterostranična piramida

Tablica 1.: Vrste osposobljavanja lokalnog stanovništva o razvoju turizma

Tablica 2. Broj dolazaka stranih i domaćih turista u Zadru (2018.– 2022.)

Tablica 3. Broj noćenja stranih i domaćih turista u Zadru (2018.– 2022.)

Tablica 4. Broj noćenja stranih i domaćih turista u Zadru po vrsti smještajnog objekta (2022.)

Tablica 5. Smještajni objekti grada Zadra

Tablica 6. Vrednovanje atrakcija Grada Zadra

Graf 1. Struktura ispitanika prema dobi

Graf 2. Struktura ispitanika prema spolu

Graf 3. Upoznatost ispitanika s pojmom održivog upravljanja

Graf 4. Informiranost ispitanika o planovima koji uključuju održivo upravljanje resursa u gradu Zadru

Graf 5. Važnost uloge lokalnog stanovništva u odlukama vezanih za budućnost turizma destinacije Zadar

Graf 6. Postotak ispitanika koji sudjeluju u odlukama o planovima razvoja turizma u Zadru

Graf 7. Spremnost ispitanika za sudjelovanje u razvoju turizma grada Zadra

Graf 8. Mjerenje informiranosti ispitanika o načinima sudjelovanja u razvoju turizma u gradu Zadru

Graf 9. Stav ispitanika o dolasku turista u destinaciju

Graf 10. Mjerenje zadovoljstva ispitanika brojem turista u destinaciji tijekom ljetne sezone

Graf 11. Zadovoljstvo ispitanika promjenama nastalim utjecajem turizma

Graf 12. Stav ispitanika o prekomjernoj gradnji turističkih sadržaja u gradu Zadru

Graf 13. Stav ispitanika o negativnom utjecaju prekomjernog dolaska turista na turističke resurse

Graf 14. Mišljenje ispitanika o količini napora koje grad Zadar ulaže u očuvanje resursa

Graf 15. Stav ispitanika o razini kontrole koju imaju nad razvojem turizma u Zadru

Graf 16. Stav ispitanika o potrebi provedbe daljnje edukacije lokalnog stanovništva